

T.C.
AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI
Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

TÜRKİYE’DE KADININ DURUMU

Nisan 2012
ANKARA

TÜRKİYE’DE KADININ DURUMU

1.GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti kadın konusuna ilişkin olarak dünyada istisnai ve özgün bir tarihsel deneyim yaşamıştır. Kadınların ilerlemelerine ve güçlenmelerine ilişkin olarak günümüzde alınan bütün kararlarda ve uygulanan bütün politikalarda bu tarihsel deneyimin yansımalarını görmek mümkündür. Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu 1923 yılını izleyen ilk 10 yılda Atatürk’ün önderliğinde gerçekleştirilen reformlar, bir yandan kadının yurttaşlık haklarını kazanmasını, diğer yandan Türk toplumunun yeniden yapılanmasını sağlamış, böylece büyük bir toplumsal değişim gerçekleştirilmiştir. Laik hukukun benimsenmesi ile kadınların eğitim, çalışma yaşamı, siyaset gibi kamu alanlarına açılması mümkün kılınmış ve eşitlikçi kamu politikaları ile devlet bu katılımı özendirmiş ve desteklemiştir.

Bu reformlardan Türk kadınına doğrudan etkileyenlerin başında 1924 yılında kabul edilen, eğitimi tek sistem altında toplayarak kadınlara erkeklerle eşit eğitim imkânları sağlayan Tevhid-i Tedrisat Kanunu; 1925 yılında kabul edilen Kıyafet Kanunu; kadınların yasal statüsünü bütünüyle değiştirerek gerek aile içinde gerekse birey olarak eşit haklar sağlayan 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunudur. Bunların yanı sıra kadınların yasal statülerinin eşitlenmesinde diğer önemli aşama ise siyasi hakların kazanılmasıdır. Türk kadınlarına 1930’da yerel, 1934’te de genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı birçok Batı ülkesinden önce tanınmıştır.

Türkiye tarafından 1985 yılında onaylanan Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) öncelikli olmak üzere, Avrupa Sosyal Şartı, Çocuk Hakları Sözleşmesi, ILO, OECD, AGİK gibi kuruluşların sözleşme, karar ve tavsiyelerinin, Kahire Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Planının, 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı ve Pekin Deklarasyonunun iç hukukta uygulanması yönünde çalışmalar sürdürülmektedir.

Türkiye, 4. Dünya Kadın Konferansı gibi dünya kadınlarının statülerini yükseltmeyi amaçlayan bir uluslararası toplantıda Eylem Planını hiç çekince koymadan kabul etmiştir. Konferansta, ülkemiz 2000 yılına kadar anne ve çocuk ölümlerinin % 50 azaltılması, zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması, kadın okur-yazarlığının % 100’e çıkarılması yönünde taahhütte bulunmuştur. 1997 yılında zorunlu eğitim 8 yıla çıkarılmış, anne ve çocuk ölümlerinde önemli düşüşler olmuş, düzenlenen okuma-yazma kursları ile kadın okur-yazarlığı oranı yükselmiştir.

Özellikle 1980’li yıllarda ivme kazanan kadın hareketi, kadınlar ile ilgili her soruna “kadın bakış açısıyla yaklaşma ilkesi”ni yerleştirme çabasını sürdürmektedir. CEDAW’ı onaylayan ülkemizde de, kadın politikaları geliştirmek amacıyla ulusal mekanizma olarak 1990 yılında kurulan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) sorunların parlamentoya taşınmasında ve kadınlar lehine kararlar alınmasında etkili çalışmalar yürütmektedir.

2. Dünya Kadın Konferansının ardından 1 Mart 1980 tarihinde CEDAW Sözleşmesi üye ülkelerin imzasına açılmış, Türkiye’nin 1985 yılında onayladığı Sözleşme, 19 Ocak 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

İmzalanan CEDAW Sözleşmesinin 18. maddesi uyarınca; taraf devletler, her dört yılda bir dönemsel ülke raporlarını CEDAW Komitesine sunmak zorundadırlar. Türkiye bu zorunluluk kapsamında ilk raporunu 1990, İkinci ve Üçüncü Birleştirilmiş Raporunu 1997 yılında, Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Ülke Raporunu 2005 yılında sunmuş ve

savunmuştur. 6. Dönemsel Ülke Raporu'nun hazırlıklarını tamamlayan KSGM, söz konusu Raporu 2008 yılı içerisinde CEDAW Komitesi'ne sunmuş, 2010 Temmuz'da da Raporu CEDAW Komitesi'nde savunmuştur. Komite tarafından talep edilen Ara Dönem Raporunun hazırlık çalışmaları devam etmekte olup 2012 yılı içerisinde sunulması planlanmaktadır.

CEDAW Sözleşmesi'ne ilişkin olarak hazırlanan İhtiyari Protokol ise Türkiye tarafından 30 Temmuz 2002 tarihinde onaylanmış, 29 Ocak 2003 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. İmzalanan İhtiyari Protokol ile taraf devletlerin CEDAW Sözleşmesini ihlal etmeleri durumunda, kişilere ve gruplara CEDAW Komitesine başvuru hakkı tanınmaktadır. Protokol ile ayrıca uygulamaları denetlemek üzere Komiteye yapılacak şikayetleri kabul etme ve inceleme yetkisi tanınmaktadır.

Yakın dönemde gerçekleşen bir diğer önemli gelişme ise Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 7 Nisan 2011 tarihinde kabul ettiği "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi"dir. Söz konusu Sözleşme bu alanda yasal çerçeve oluşturan ve uluslararası bağlayıcılığa sahip ilk düzenleme olması açısından önemlidir. Ayrıca Sözleşme, fiziksel, cinsel, psikolojik şiddetin yanı sıra, zorla evlendirme ve kadın cinsel organlarının kesilmesi gibi farklı şiddet türlerini tanımlamakta ve bunlara yaptırımlar getirmektedir. Türkiye'nin de imzaladığı Sözleşme, 10-11 Mayıs 2011 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen 121. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Toplantısında üye ülkelerin imzasına açılmıştır. Sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu dair Kanun 25 Kasım 2011 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilerek 29 Kasım 2011 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Böylece Türkiye, Avrupa Konseyi'nin ilgili sözleşmesini ilk onaylayan ülke olmuştur

2- YASAL GELİŞMELER

a) Anayasa

Türkiye'de kadın-erkek eşitliği ilkesi; 2001 yılında Anayasa'nın 41 inci ve 66 ncı maddeleri, 2004 yılında 10 uncu ve 90 ıncı maddeleri, 2010 yılında ise yine 10 uncu maddesinde yapılan değişikliklerle güçlendirilmiştir.

- Anayasa'nın 10 uncu maddesine;

2004 yılında: "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür." hükmü eklenmiştir.

2010 yılında 10 uncu maddenin ikinci fıkrasının sonuna: "...., bu maksatla alınacak tedbirler, eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz." ibaresi eklenmiştir.

- 41 inci maddesine;

"Aile Türk toplumunun temelidir" ifadesinden sonra gelmek üzere "ve eşler arasında eşitliğe dayanır." hükmü eklenmiştir.

- 66 ncı maddesinden;

Türk vatandaşlığının düzenlenmesi ile ilgili eşitsizlik içeren hüküm çıkarılmıştır.

- 90 ıncı maddesine;

"Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla ulusal kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi durumunda çıkabilecek

ihtilaflarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır." hükmü eklenmiş, bu çerçevede CEDAW Sözleşmesi de ulusal düzenlemeler karşısında üstün konuma getirilmiştir.

b) Türk Medeni Kanunu

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilerek 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Türk Medeni Kanunu Türk toplumuna çağdaş gelişmeleri yaşama imkânı tanıyan bir düzenlemedir.

Medeni Kanun yeni şekliyle kadın-erkek eşitliğini gözeten, cinsiyet ayrımcılığına son veren, kadınları, aile ve toplum içerisinde erkeklerle eşit kılan, kadın emeğini değerlendiren bir düzenlemedir.

Yeni Medeni Kanun ile özellikle aile hukuku alanında bugüne kadar yaşanan gelişmeler, değişim ve ihtiyaçlar dikkate alınarak çok önemli değişiklikler yapılmıştır. Kanun ile getirilen başlıca düzenlemeler şunlardır:

- "Aile reisi kocadır" hükmü değiştirilerek "evlilik birliğini eşler beraber yönetirler." hükmü getirilmiştir.
- Eski Kanunda evlilik birliğini temsil hakkı, bazı haller dışında kocaya ait iken, yeni Türk Medeni Kanununda evlilik birliğinin temsili eşlerin her ikisine verilmiştir.
- Evin seçimini kocanın yapacağı hükmü değiştirilerek, eşlerin oturacakları evi birlikte seçecekleri hükmü getirilmiştir.
- Kadına önceki soyadını kocasının soyadından önce gelmek üzere kullanabilme hakkı veren ve 1997 yılında yapılan değişiklik yeni yasada aynen benimsenmiştir.
- Eski Medeni Kanunda yer alan eşlerin, çocukların velayetini birlikte kullanacağı, anlaşmazlık halinde ise babanın reyinin üstün olacağı hükmü değiştirilerek, eşlerin velayeti birlikte kullanacakları hükmü getirilmiştir. Evlilik dışında doğan çocuğun velayeti anneye aittir.
- Yeni Medeni Kanunda eşlerden birinin meslek ve iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda olmadığı hükmü getirilmiştir. Bu düzenlemeyle eşler mesleklerini diğer eşten izin almadan sürdürebileceklerdir. Ayrıca maddenin devamında "eşlerin meslek seçiminde evlilik birliğinin huzur ve yararını göz önünde tutması" gerektiği yer almıştır. (Eski Kanunda yer alan kadının meslek seçiminde eşinden izin alacağı hükmü 1990 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir).
- Yeni Kanun, vesayeti kabul yükümlülüğünü sadece erkek ve koca için öngören maddeyi kadın-erkek eşitliğini zedelediği için tamamen kaldırmıştır.
- Yeni Kanun mirasın taksiminde, tereke malları arasında yer alan ve ekonomik bütünlüğü bozulmaması gereken tarımsal taşınmazların hangi mirasçıya özgüleneceği konusunda erkek çocuklara kızlara nazaran öncelik tanıyan eski hükme yer vermemiştir.
- Eski Medeni Kanuna göre diğer rejimlerden biri seçilmemişse geçerli olan kanuni mal rejimi "mal ayrılığı" iken, Yeni Kanunda "edinilmiş mallara katılma rejimi" getirilmiştir. Her eşin kendi adına kayıtlı mallara sahip olması esasına dayanan mal ayrılığı rejimi yerine, yeni mal rejimine göre evlilik birliğinin kurulmasından sonra her eşin karşılığını vererek elde ettiği malvarlığı değerlerini (edinilmiş mallar) evliliğin sona ermesi ile eşler eşit olarak paylaşır. Kişisel mallar ve miras yoluyla intikal eden mallar ise paylaşma girmez.

- Eski Medeni Kanuna göre evin ve çocukların geçimi kocaya ait iken, Yeni Medeni Kanunda, "Eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıklarıyla birlikte katılırlar." şeklinde düzenleme yapılmıştır.
- Yeni Kanun ile evlenme yaşı kadın ve erkek için eşitlenerek yükseltilmiş ve 17 yaşını doldurma şartı getirilmiştir. Ancak hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple 16 yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir.
- Daha önce evlenme için müracaat yeri erkeğin oturduğu yerin evlendirme memurluğu iken Yeni Kanunda kadın veya erkeğin oturduğu yerdeki evlendirme memurluğu olarak düzenlenmiştir.
- Genel hükümlere göre boşanmadan sonra nafaka davalarının açılma yeri davalının ikametgahı yeri mahkemesidir. Yeni Kanunda, boşanmadan sonra açılacak nafaka davalarında, nafaka alacaklısının yerleşim yeri mahkemesi yetkili kılınmıştır.
- Kanunda getirilen önemli bir düzenleme de tarafların talepleri ile boşanma davalarının gizli celse ile yapılabilecek olmasıdır.
- Bir başka değişiklik sağ kalan eşin ölen eşine ait olan, birlikte yaşadıkları konut üzerinde, kendisine katılma alacağına mahsup edilmek, yetmez ise bedel eklenmek suretiyle intifa ya da oturma hakkının tanınmasını isteyebilmesidir.
- Yine mirasın paylaşımında haklı sebeplerin varlığı halinde, sağ kalan eşin veya miras bırakanın diğer yasal mirasçılarının birinin istemi üzerine mülkiyet yerine intifa veya oturma hakkı tanınması imkanı da getirilmektedir.
- Aile konutu ile ilgili yapılan düzenlemede, eşlerden birinin diğerinin açık rızası olmadan aile konutu üzerindeki tasarruflarına sınırlandırma getirilmesidir. Kiralık bir konut bile olsa diğer eşin rızası olmadan kira akdi fesih edilemez.
- Evlilik dışında doğmuş ve soy bağı tanıma veya hakim hükmüyle kurulmuş olanlara, baba yönünden, tıpkı evlilik içindeki çocuklar gibi eşit mirasçı olabilme hakkı getirilmiştir.
- Yeni Medeni Kanunda evlat edinme konularında da önemli yenilikler vardır. Yeni hükme göre 30 yaşını dolduranlar evlat edinebilirler. 18 yaşından küçükleri evlat edineceklerin çocuksuz olmaları koşulu kaldırılmıştır.

c) Aile Mahkemeleri

Yeni Türk Medeni Kanununun yürürlüğe girmesi ile birlikte Aile Mahkemelerinin kurulması konusu gündeme gelmiş ve hazırlanan "Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun" 9 Ocak 2003 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

Bu Kanun ile, Aile Hukukundan doğan dava ve işlerin Aile Mahkemeleri tarafından görülmesi ve adli yargıda görevli, evli, çocuk sahibi, 30 yaşını doldurmuş ve tercihen Aile Hukuku alanında lisans üstü eğitim yapmış olan hakimlerin görevlendirilmesi sağlanmıştır.

Bu Mahkemeler, Aile Hukukunu ilgilendiren davaların yanı sıra Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun uygulanmasından doğan davalara da bakmaktadır.

d) Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

Kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacını taşıyan ve Türkiye’de aile içi şiddet kavramının ilk kez hukuksal bir metinde tanımlanmasını sağlayan 1998 tarihli 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun’da 2007 yılında değişikliğe gidilerek, Kanun’un kapsamı genişletilmiştir. Kanun’un uygulanmasına dair Yönetmelik ise 2008 yılında yürürlüğe girmiştir. Söz konusu düzenlemelere rağmen, uygulamada yaşanan sorunları bertaraf etmek amacıyla Kanun’un ivedilikle yeniden ele alınması ve değerlendirilmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu kapsamda, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koordinasyonunda; sivil toplum kuruluşu temsilcileri, Ankara Adliyesinde aile içi şiddet konusunda görev yapan Cumhuriyet savcıları, Aile Mahkemesi Hakimleri ve büyükşehir belediyesi olan 16 ilin baro başkanı ile düzenlenen toplantılar ve ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşunun ve sivil toplum kuruluşlarının yazılı görüşleri alınarak Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun hazırlanmış ve 20 Mart 2012 tarih ve 28239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. “Şiddete İlişkin Yasal Durum”)

f) İş Kanunu

10 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren Yeni İş Kanununun getirdiği en önemli ilerleme işveren-işçi ilişkisinde cinsiyet dahil hiçbir nedenle temel insan hakları bakımından ayırım yapılamayacağıdır. Bu kapsamda;

- İş sözleşmesinin yapılmasında, uygulanmasında ve sona erdirilmesinde cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapılamayacağı,
- Cinsiyet nedeniyle eşit değerde iş için daha düşük ücret verilemeyeceği,
- Cinsiyet, medeni hal ve aile yükümlülükleri, hamilelik ve doğumun iş akdinin feshi için geçerli sebep oluşturamayacağı,
- İşyerinde işçinin, işveren, diğer bir işçi veya üçüncü kişiler tarafından cinsel tacize uğraması ve bu durumu işverene bildirmesine rağmen gerekli önlemlerin alınmaması halinde işçinin haklı nedenle işi derhal fesih hakkına sahip olduğuna ilişkin hüküm,
- Genel ekonomik kriz veya zorlayıcı nedenlerle kısa çalışma ve kısa çalışma ödeneği hükmü,
- Kadın çalışanlara verilen ücretli doğum izin sürelerinin artırılmasına ilişkin hüküm Kanunda yer almıştır.
- 6111 sayılı “Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigorta Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” 25.02.2011 tarihinde 27857 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 6111 sayılı yasa ile 4857 sayılı “İş Kanunu”nun 74 üncü maddesinin birinci fıkrasında mevcut “Kadın işçilerin doğumdan önce sekiz ve doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere toplam onaltı haftalık süre için çalıştırılmamaları esastır. Çoğul gebelik halinde doğumdan önce çalıştırılmayacak sekiz haftalık süreye iki hafta süre eklenir. Ancak, sağlık durumu uygun olduğu takdirde, doktorun onayı ile kadın işçi isterse doğumdan önceki üç haftaya kadar işyerinde çalışabilir. Bu durumda, kadın işçinin çalıştığı süreler doğum sonrası sürelerle eklenir” hükmüne “Kadın işçinin erken doğum yapması halinde ise doğumdan önce kullanamadığı çalıştırılmayacak süreler, doğum sonrası sürelerle eklenmek suretiyle kullandırılır.”cümlesi eklenmiştir.

- Yeni istihdam imkanlarının sağlanması bakımından
 - a) 18 yaşından büyük ve 29 yaşından küçük erkekler ile 18 yaşından büyük kadınlardan;
 - 1) Mesleki yeterlik belgesi sahipleri için kırksekiz ay süreyle, sigorta primleri işsizlik sigortası fonundan karşılanacaktır.
 - 2) Mesleki ve teknik eğitim veren orta veya yüksek öğretimi veya Türkiye İş Kurumunca düzenlenen işgücü yetiştirme kurslarını bitirenler için otuzaltı ay süreyle, uygulanır hükmü getirilmiştir.
- 4857 sayılı yasanın 13 ve 14 üncü maddelerine “Kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışanlar ile bu Kanuna göre ev hizmetlerinde ay içerisinde 30 günden az çalışan sigortalıların eksik günlerine ait genel sağlık sigortası primlerini 30 güne tamamlama yükümlülüğü 1/1/2012 tarihinde başlayacaktır.” cümlesi eklenerek kısmi çalışma süreli iş sözleşmeleri ile ilgili olarak hüküm getirilmiştir.

g) Türk Ceza Kanunu

Günümüz ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan Türk Ceza Kanunu Tasarısı 26 Eylül 2004 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiştir. Reform niteliğinde düzenlemeler içeren Kanun 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Cinsiyet eşitliği ve kadına karşı şiddet konusunda çağdaş düzenlemelere yer veren Kanundaki başlıca yeni düzenlemeler şunlardır:

- “Kadın, kız ayrımı” biçimindeki tanım madde metninden çıkarılmıştır.
- Cinsel suçlar, kişilere karşı suçlar başlığı altında cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar olarak değerlendirilmiştir.
- Zorla ırza geçme ve zorla ırza tasaddi kavramları kaldırılarak yerine cinsel saldırı ve çocukların cinsel istismarı kavramları kullanılmıştır.
- Cinsel saldırı suçunun eşe karşı işlenmesi durumunda soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun şikayetine bağlanmıştır. Bu düzenleme ile eş üzerinde gerçekleştirilen ve cinsel saldırı suçunun nitelikli halini oluşturan davranışlara ceza yaptırımı getirilmiş, ancak bu durumda soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdur eşin şikayetine bağlı tutulmuştur.
- Cinsel saldırının tanımı yapılmış ve cinsel saldırı suçunun temel şekli tanımlanmıştır. Cinsel saldırının vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi bu suçun nitelikli hali olarak tanımlanmıştır.
- İşyerinde cinsel taciz kavramı getirilmiş, cinsel taciz suçunun nitelikli halleri belirlenmiş; buna göre hiyerarşi ve hizmet ilişkisinden kaynaklanan nüfuzu kötüye kullanılmak suretiyle ya da aynı işyerinde çalışmanın sağladığı kolaylıktan yararlanılarak kişiye karşı cinsel tacizde bulunulması suçun temel şekline göre daha ağır ceza ile cezalandırılmıştır. Bu düzenleme ile sadece üst değil çalışanlar arasında da cinsel taciz suçu düzenlenmiştir.
- Dava veya cezanın ertelenmesini gerektiren etkin pişmanlık halleri düzenlenmiş, bu düzenleme ile kaçırılan veya alıkonulan ile sanık veya hükümlülerden biri evlendiği takdirde cezalarında indirim veya erteleme yapılması ya da bu cezaların silinmesinin mümkün olamayacağı hükme bağlanmıştır.

- Kasten öldürme suçunun, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren nitelikli hallerinin düzenlendiği maddeye “töre saikiyle” ifadesi eklenerek töre cinayetleri faillerinin en yüksek ceza ile cezalandırılması kabul edilmiştir.
- Haksız tahrik maddesi düzenlenerek bu maddeye göre haksız tahrikin ancak haksız bir fiil sonucunda meydana gelmesi durumunda uygulanmasına imkan veren bir düzenleme yapılmış; cinsel saldırıya uğrayan kadını namus gerekçesiyle öldüren aile bireyleri ve akrabalar ve diğer akrabaların haksız tahrik indiriminden yararlanamayacağı, her haksız fiilin de haksız tahrik oluşturmayacağı madde gerekçesinde açıklanmıştır.
- “Kadının mağdur olduğu bir suç sonucu gebe kalması halinde, süresi yirmi haftadan fazla olmamak ve kadının rızası olmak koşuluyla gebeliği sona erdirene ceza verilmez. Ancak bunun için, gebeliğin uzman hekimler tarafından hastane ortamında sona erdirilmesi gerekir.” hükmü getirilmiştir.
- Cinsel saldırı suçunun ağırlaştırılmış halleri düzenlenerek, cinsel saldırı suçunun işlenmesi suretiyle mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulmasına neden olunması, daha ağır ceza ile cezalandırılmıştır. Yürürlükteki mağyubiyet kavramı kaldırılmıştır. Ruh sağlığı kavramı getirilmiştir. Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü halinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası getirilmiştir.
- Cinsel saldırı suçunun düzenlendiği maddede kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanılmak suretiyle suçun işlenmesi halinde daha ağır cezayı gerektiren nitelikli unsurlar tanımlanmıştır.
- Kasten yaralama suçu düzenlenmiş ve bu suçun üstsoy veya altsoydan birine ya da eş veya kardeşe karşı işlenmesi suçun nitelikli hali olarak kabul edilmiştir.
- İşkence ve Eziyet başlığı altında işkence, eziyet suçları düzenlenmiştir. Bu maddeler ile Türkiye’nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmelerden doğan yükümlülükler göz önünde bulundurulmuştur. Bu yükümlülükler karşısında ve özellikle insan haysiyetinin tecavüzlerden korunması için işkence teşkil eden fiillerin cezasız kalmaması düşüncesiyle işkence fiilleri bağımsız bir suç olarak tanımlanmıştır. Suçun çocuğa, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye ya da gebe kadına karşı işlenmesi halinde sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunmuştur. Neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış işkence suçu düzenlenmiştir ve cezalarda artırım ve işkence sonucunda ölüm meydana gelmesi halinde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının verileceği belirtilmiştir.
- Aile hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünün yerine getirilmemesi suç olarak tanımlanmıştır. Bu suçun oluşması için terk olgusunun gerçekleşmemesi gerekir. Aksi takdirde terk suçu oluşmaktadır. Aile hukukundan kaynaklanan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünün kapsamını Türk Medeni Kanununun hükümlerine göre belirlemek gerekir. Bu suçtan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılması şikayete tabi tutulmuştur. Maddede evli olsun veya olmasın gebe olan eşini veya sürekli birlikte yaşadığı ve kendisinden gebe kalmış kadını çaresiz durumda terk eden, yani ona her türlü yardımı yapmaksızın ortada bırakan kişi cezalandırılmaktadır. Velayet hakları kaldırılmış olsa da itiyadi sarhoşluk, uyuşturucu madde kullanma veya onur kırıcı yaşayış tarzı nedeniyle özen noksanı veya kusurundan dolayı çocuklarının ahlak, güvenlik ve sağlıklarını ağır şekilde tehlikeye sokan ana ve babaya üç aydan bir yıla kadar hapis cezası hükmolunmaktadır.
- Fuhuş suçu düzenlenerek kişilerin ve özellikle çocukların fuhuşa teşviki, sürüklenmesi fiillerinin hangi koşullarda suç oluşturduğu hususunda düzenlemeler yapılmıştır. Bu

düzenlemeler yapılırken Türkiye'nin fuhuşla mücadele ile ilgili olarak milletlerarası sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülükleri göz önünde bulundurulmuştur.

- Genital Muayene bağımsız bir madde olarak düzenlenmiş, yetkili hakim ve savcı kararı olmaksızın, kişiyi genital muayeneye gönderen veya bu muayeneyi yapan fail hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis cezası getirilmiştir.
- Reşit olmayan kişiyle cinsel ilişkide bulunmak bağımsız bir suç olarak tanımlanmıştır.
- Çocukların cinsel istismarı fiilleri suç olarak tanımlanmıştır. Cinsel istismarın üst soy, ikinci veya üçüncü derecede kan hısımları üvey baba, evlat edinen, vasi gibi kişilerce uygulanması halinde verilecek cezalar yarı oranında artırılmıştır.
- İnsanlığa karşı diğer suçlar içerisinde işkence veya insanlık dışı işlemlere veya biyolojik deneylere tabi kılmak, cinsel saldırıda bulunmak, zorla hamile bırakmak, zorla fuhuşa sevk etmek fiillerini işleyenlere ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilmesi ve bu suçlardan dolayı zaman aşımının işlemeyeceği hükme bağlanmıştır.
- Kadın ve çocuk ticareti ile mücadele için düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan bu düzenlemelerde milletlerarası sözleşmelerden doğan yükümlülükler göz önünde tutulmuştur.
- Ayrımcılık suçu düzenlenerek insanlar arasında yürürlükteki kanun ve nizamların izin vermediği ayrımlar yapılarak bazı kişilerin hukukun sağladığı imkanlardan yoksun hale getirilmeleri cezalandırılmıştır.

h) Devlet Memurları Kanunu

6111 sayılı “Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigorta Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” 25.02.2011 tarihinde 27857 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 6111 sayılı yasa ile Devlet Memurları Kanununda yapılan düzenlemeler şunlardır:

- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunun 101 inci maddesine, “Ancak, kadın memurlara; tabip raporunda belirtilmesi hâlinde hamileliğin yirmidördüncü haftasından önce ve her hâlde hamileliğin yirmidördüncü haftasından itibaren ve doğumdan sonraki bir yıl süreyle gece nöbeti ve gece vardiyası görevi verilemez. Özürlü memurlara da isteği dışında gece nöbeti ve gece vardiyası görevi verilemez.” hükmü 2 nci fıkra olarak eklenmiştir.
- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunun 104 üncü maddesi şu şekilde değiştirilmiştir:
 - Doğumdan önce ve doğumdan sonra 8'er hafta olmak üzere 16 haftalık “aylıklı izin” kavramı değiştirilerek “analık izni” olarak adlandırılmıştır. Türk Medeni Kanununda erken doğum ile ilgili bir hüküm bulunmaz iken; “Doğumun erken gerçekleşmesi sebebiyle, doğum öncesi analık izninin kullanılamayan bölümü de doğum sonrası analık izni süresine ilave edilir. Doğumda veya doğum sonrasında analık izni kullanılırken annenin ölümü hâlinde, isteği üzerine memur olan babaya anne için öngörülen süre kadar izin verilir.” hükmü eklenerek bu hususta yeni bir düzenleme yapılmıştır.
 - “Memurun eşinin doğum yapması halinde, isteği üzerine on gün babalık izni ...verilir.” hükmü getirilerek önceki yasada “Erkek memura, karısının doğum yapması sebebiyle isteği üzerine üç gün izin verilir.” hükmü değiştirilmiştir.

- Süt izni süreleri yeniden düzenlemiştir. Eski düzenlemede “Bir yaşından küçük çocuğunu emzirmek için günde 1,5 saat izin verilir.” hükmü değiştirilerek “Kadın memura, çocuğunu emzirmesi için doğum sonrası analık izni süresinin bitim tarihinden itibaren ilk altı ayda günde üç saat, ikinci altı ayda günde birbuçuk saat süt izni verilir. Süt izninin hangi saatler arasında ve günde kaç kez kullanılacağı hususunda, kadın memurun tercihi esastır.” ifadesi getirilmiştir.
- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunun 108 inci maddesine;
 - “Doğum yapan memura, 104 üncü madde uyarınca verilen doğum sonrası analık izni süresinin bitiminden; eşi doğum yapan memura ise, doğum tarihinden itibaren istekleri üzerine yirmidört aya kadar aylıksız izin verilir.” hükmü getirilmiştir.
 - Evlat edinen memurların kullanabilecekleri izinler hakkında “Üç yaşını doldurmamış bir çocuğu eşiyle birlikte veya münferit olarak evlat edinen memurlar ile memur olmayan eşin münferit olarak evlat edinmesi hâlinde memur olan eşlerine, çocuğun ana ve babasının rızasının kesinleştiği tarihten veya vesayet dairelerinin izin verme tarihinden itibaren, istekleri üzerine yirmidört aya kadar aylıksız izin verilir. Evlat edinen her iki eşin memur olması durumunda bu süre, eşlerin talebi üzerine yirmidört aylık süreyi geçmeyecek şekilde, birbirini izleyen iki bölüm hâlinde eşlere kullandırılabilir.” hükmü getirilmiştir.

i) Gelir Vergisi Kanunu

2007 yılında Gelir Vergisi Kanunu’nda yapılan değişikliklerle; hane içinde kadınlar tarafından üretilen ürünlerin düzenlenen kermes, festival, panayır ile kamu kurum ve kuruluşlarınca geçici olarak belirlenen yerlerde satılması sonucu kadınların elde ettikleri gelirler vergiden muaf tutulmuştur.

j) Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

Kendi nam ve hesabına tarımsal faaliyette bulunan kadın çiftçilerin sigorta kapsamında sayılması için aile reisi olmaları koşulunun 24.07.2003 tarihli ve “4956 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun ve Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Yürürlükten Kaldırılması ve Bu Kanunlara Geçici Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun” ile 2 Ağustos 2003 tarihi sonrasına uygulanmayacağı hükme bağlanmıştır. Bununla birlikte 26 Ocak 2012 tarihli ve 6270 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile söz konusu koşulun 2 Ağustos 2003 tarihi öncesi için de uygulanmayacağı hükme bağlanmıştır.

k) Diğer Yasal Düzenlemeler

- Personel alımlarında cinsiyet ayrımcılığı yapılmamasına ilişkin “Personel Temininde Eşitlik İlkesine Uygun Hareket Edilmesi” konulu 2004/7 sayılı Başbakanlık Genelgesi 22 Ocak 2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

- “Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik” 14 Temmuz 2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- “Kadın İşçilerin Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik” 9 Ağustos 2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi amacıyla 2005 yılında oluşturulan TBMM Araştırma Komisyonu’nun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu’nda görüşülen Raporunu takiben, kadın erkek eşitliği, kadının insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, toplumsal yaşamın her alanında kadının konumunun güçlendirilmesi ile kadına yönelik şiddetin önlenmesinin devlet politikası haline getirilmesinin açık göstergesi olan 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi 4 Temmuz 2006 tarihinde yayımlanmıştır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisinde Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun kurulmasına ilişkin 5840 sayılı Kanun 24.03.2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi ile kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak ülkemizde ve uluslararası alandaki gelişmeleri izlemek, bu gelişmeler konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisini bilgilendirmek, kendisine esas veya tali olarak havale edilen işleri görüşmek, istenildiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan kanun tasarı ve teklifleriyle kanun hükmünde kararnameler hakkında ihtisas komisyonlarına görüş sunmak amacıyla kurulmuştur.

- 7 Mart 2010 tarihli “Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik”te çok sayıda iş ağır ve tehlikeli iş olmaktan çıkarılarak kadın ve gençlerin istihdamına ilişkin sınırlamalar kaldırılmıştır. Böylece bazı işler yalnızca erkek işi olmaktan çıkarılmıştır.
- Kadınların sosyo-ekonomik konumlarının güçlendirilmesi, toplumsal yaşamda kadın erkek eşitliğinin sağlanması, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve sosyal kalkınma hedefine ulaşılabilmesi için kadınların istihdamının artırılması ve eşit işe eşit ücret imkanının sağlanması amacıyla “Kadın İstihdamının Artırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması” konulu 2010/14 sayılı Başbakanlık Genelgesi 25.05.2010 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 6111 sayılı yasa ile 5510 sayılı yasanın 12 inci maddesine “Kız çocuklarının durum değişikliklerinin ortadan kalkması halinde, bu kişiler tekrar ilgili kanunlarına göre bakmakla yükümlü olunan kişi sayılır.” cümlesi eklenerek kız çocuklarının sosyal ve ekonomik durumları korunmuştur.
- 6111 sayılı yasa ile 4447 sayılı “İşsizlik Sigortası Kanunu”na aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.
 - “GEÇİCİ MADDE 10- 31/12/2015 tarihine kadar işe alınan her bir sigortalı için geçerli olmak üzere, ...5510 sayılı Kanunun 81 inci maddesinde sayılan ve 82 nci maddesi uyarınca belirlenen prime esas kazançları üzerinden hesaplanan sigorta primlerinin işveren hisselerine ait tutarı, işe alındıkları tarihten itibaren İşsizlik Sigortası Fonundan karşılanır. Bu maddede belirtilen destek unsuru;

a) 18 yaşından büyük ve 29 yaşından küçük erkekler ile 18 yaşından büyük kadınlardan;

1- Mesleki yeterlik belgesi sahipleri için kırksekiz ay süreyle,

2- Mesleki ve teknik eğitim veren orta veya yüksek öğretimi veya Türkiye İş Kurumunca düzenlenen işgücü yetiştirme kurslarını bitirenler için otuzaltı ay süreyle, uygulanır” hükmü getirilerek kadınların istihdam olanakları artırılmıştır.

- 6111 sayılı yasanın 51 inci maddesi ile; Bu maddenin altında düzenlenen Ek 6 maddesi ile “Ticari taksi, dolmuş ve benzeri nitelikteki şehir içi toplu taşıma aracı işyerleri ile 4 üncü maddenin ikinci fıkrasının (b) bendinde belirtilen ve Kültür ve Turizm Bakanlığınca belirlenecek alanlarda kısmi süreli iş sözleşmesiyle bir veya birden fazla kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içerisinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 günden az olan kişilerin sigortalılıkları, bu madde kapsamında kendileri tarafından 30 gün üzerinden prim ödemeleri suretiyle sağlanır.” ifadesi eklenerek yine kısmi çalışma süreli iş sözleşmesi kapsamında çalışanların (taksi vb. sürücüler ve sanatçılar) sosyal güvenlik hakları korunmuştur.

3.TEMEL GÖSTERGELERDE KADIN

A) EĞİTİM

Modern toplumun en önemli gereklerinden biri olan eğitim, üretken ve kaliteli bir yaşamın önkoşuludur. Günümüzde dünyada yaşanan hızlı değişim ve gelişme süreci, toplumsal değişim ve dönüşümlere duyulan ihtiyacı artırmakta, dünyadaki bu değişim ve gelişmeleri izleyerek uyum sağlamak ve yönlendirmek toplumların geleceğe yönelik önemli hedefleri arasında yer almaktadır. Belirlenen hedeflere ulaşmada anahtar kavram eğitimidir. Bu nedenle günümüzde bir toplumun bireylerine vereceği eğitimin niteliği ve etkinliğinin artırılması, toplumun tüm kesimlerini içine alması büyük önem taşımaktadır.

Türkiye, Çocuk Hakları Sözleşmesi (Türkiye tarafından 1990 yılında imzalanmıştır), Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) gibi onayladığı uluslararası sözleşmelerle eğitim hususunda politikalar geliştirmeyi, yasal düzenlemeler yapmayı, bu yasaları uygulamaya geçirmeyi ve kadın okuryazarlığını % 100 olarak gerçekleştirmeyi taahhüt etmiştir.

CEDAW Sözleşmesi, eşit erişim ve eşit fırsat açısından en önemli uluslararası insan hakları belgelerinden biridir. “Eğitim Hakkı” başlığını taşıyan 10. madde taraf devletlere, eğitimde erkeklerle eşit haklara sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımı önleyen bütün uygun önlemleri alma yükümlülüğü getirmektedir.

“Çocuk Hakları Sözleşmesi” 1994 yılında 4058 sayılı yasa ile iç hukuk kurallarına dönüştürülmüştür. “Çocuk Hakları Sözleşmesi”nde taraf devletlerin çocukların eğitim hakkını kabul edecekleri ve bu hakkın “fırsat eşitliği” temeli üzerinde gerçekleştirilmesi için sözleşmede yer alan önlemleri alacağı belirtilmiştir.

“Çocuk Hakları Sözleşmesi”nde yer alan çocuğun eğitim hakkının fırsat eşitliği temeli üzerinde gerçekleştirilmesi, ilköğretimin herkes için zorunlu ve parasız hale gelmesi ile çocuğun okula düzenli bir biçimde devamının sağlanması ve okul terklerinin azaltılması için önlemler alınması, Anayasanın 42. maddesindeki “İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır” hükümleri ile ayırım yapılmaksızın herkes için teminat altına alınmıştır. Buna bağlı olarak da bütün kanun, tüzük, yönetmelik vb. hukuki

düzenlemeler kadın-erkek ayrımı yapmadan bütün vatandaşlarımızı kapsayacak biçimde düzenlenmiştir.

Ayrıca Türkiye, 4. Dünya Kadın Konferansı sonucunda kabul edilen belgeleri (Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı) çekincesiz kabul etmiştir. Pekin Eylem Platformu kadının ilerlemesi ve güçlendirilmesi için öncelikle harekete geçilecek 12 kritik alan belirlemiştir. Bu kritik alanlardan birisi de “Kadın ve Eğitim”dir.

Okumaz-Yazmazlık

Türkiye’de okuma-yazma bilmeyenler nüfusun % 6’sını oluşturmakta olup kadınlarda bu oranın yüksek olduğu görülmektedir. Yıllar içinde okuryazarlık oranı sürekli artmasına rağmen henüz hedeflenen noktaya ulaşamamıştır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2011 yılı sonuçlarına göre 3.171.270 kişi okuma-yazma bilmemekte olup bunların 2.617.566’sını kadınlar oluşturmaktadır. Okuma yazma bilmeyen kadınların 2 milyonu 50 ve üzeri yaş grubundadır. 6-24 yaş grubunda ise okuma yazma bilmeyen 72 bin kadın bulunmaktadır.

Tablo 1 Okuma-Yazma Durumu ve Cinsiyete Göre Nüfus (6+ Yaş) 2011 Türkiye

Okuma-Yazma Durumu	Toplam	Kadın	Erkek
Okuma-Yazma Bilmeyen	3.171.270	2.617.566	553.704
Okuma-Yazma Bilen	61.889.739	29.876.706	32.013.033
Bilinmeyen	1.984.626	948.736	1.035.890
Toplam	67.045.635	33.443.008	33.602.627

Kaynak: TÜİK ADNKS Eğitim, Kültür ve Spor Veritabanı 2011 Sonuçları

* Yabancılar kapsama alınmamıştır.

(Okuma-yazma durumu bilinmeyenler göz ardı edildiğinde) 6 yaş ve yukarı nüfus içinde kadın okumaz-yazmazlık oranı % 8, erkek okumaz-yazmazlık oranı ise % 1,7’dir. Okuma-yazma bilmeyen her 10 kişiden 8’ini kadınlar oluşturmaktadır. Yetişkin nüfus içinde (+15) kadın okumaz-yazmazlık oranı ise % 9,8’dir.

Genele bakıldığında, okuma yazma bilmeme oranı her iki cinsiyet içinde “genç yaş gruplarından ileri yaş gruplarına”, “kentsel nüfustan kırsal nüfusa” ve “Batı bölgelerden Doğu bölgelerine” gidildiğinde, artış sergilemektedir. Ancak, bu değişkenlerin her koşulda kadınlar üzerindeki etkisi erkekler üzerindeki etkisinden daha büyük olmaktadır.

Eğitim Düzeyi

TÜİK tarafından hazırlanan “Ulusal Eğitim İstatistikleri”ne göre 6 ve yukarı yaş grubunda bitirilen eğitim düzeyine ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo: Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Nüfus (6+yaş 2011 Türkiye

Bitirilen eğitim düzeyi	Toplam	Erkek	Kadın
Okuma yazma bilmeyen	3.171.270	553.704	2.617.566
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	13.810.315	6.467.434	7.342.881

İlkokul mezunu	15.333.800	6.706.059	8.627.741
İlköğretim mezunu	11.986.436	6.729.630	5.256.806
Ortaokul veya dengi okul mezunu	2.856.407	1.740.795	1.115.612
Lise veya dengi okul mezunu	11.883.336	6.859.021	5.024.315
Yüksekokul veya fakülte mezunu	5.495.749	3.196.262	2.299.487
Yüksek lisans mezunu	401.773	238.359	163.414
Doktora mezunu	121.923	75.473	46.450
Bilinmeyen	1.984.626	1.035.890	948.736
Toplam	67.045.635	33.602.627	33.443.008

Kaynak: TÜİK ADNKS Eğitim, Kültür ve Spor Veritabanı 2011 Sonuçları

* Yabancılar kapsama alınmamıştır.

Okul Öncesi Eğitim

Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre, okul öncesi eğitim mecburi ilköğretim çağına gelmemiş 3-5 yaş grubundaki çocukların eğitimini kapsar ve isteğe bağlıdır. 2011/2012 öğretim yılı rakamlarına göre, okul öncesi eğitimde 3-5 yaş grubunda okullaşma oranı toplamda % 30,87 olup, kız çocukları için % 30,49; erkek çocukları için ise % 31,23'tür. 4-5 yaş grubuna bakıldığında ise söz konusu oranın toplamda % 44,04; kız çocukları için % 44,56; erkek çocukları için ise % 43,50 olduğu görülmektedir. 2011/2012 öğretim yılında okul öncesi eğitime devam eden 1.169.556 çocuk bulunmakta olup, bu çocukların % 48'ini (562.504) kız çocukları oluşturmaktadır.

Türkiye'deki okul öncesi eğitim oranı son yıllarda yaklaşık iki katına çıkmasına rağmen 9. Kalkınma Planı'nda da belirtildiği gibi, halen istenilen düzeyin altındadır. Avrupa Birliği ülkelerinde okul öncesi eğitimde okullaşma oranının % 88,4 olduğu görülmektedir. Ülkemizdeki rakamların nispeten düşük olmasının temel nedenleri olarak ailelerin okul kaydı, çocukların beslenmesi, giyimi ve eğitim materyalleri için gerekli olan maliyetleri karşılamakta zorlanması gösterilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı okul öncesi eğitimde derslik kapasitesini ve öğretmen kadrosunu genişleterek 2010-2011 öğretim yılı için 57 ilde okul öncesi eğitimi zorunlu hale getirmiştir. Bu çerçevede önümüzdeki yıllarda okul öncesi eğitimde okullaşma oranlarındaki artışın devam edeceği düşünülmektedir.

İlköğretim

Temel eğitim olarak kabul edilen sekiz yıllık ilköğretim süreci, 6-14 yaş grubundaki çocukların eğitimini kapsamakta olup, Milli Eğitim Temel Kanunu gereğince kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu kılınmıştır ve devlet okullarında parasız olarak verilmektedir.

İlköğretim okullaşma oranlarında son on yıl içinde önemli artışlar olmuştur. 2001/2002 öğretim yılında ilköğretim kademesinde net okullaşma oranı toplamda % 92,4 iken, erkek ve kız çocukları için bu oran sırasıyla % 96,2 ve 88,4 olarak kaydedilmiş; 2011-2012 öğretim yılına gelindiğinde ise net okullaşma oranı % 98,67 olmuş, erkek ve kız çocukları için net okullaşma oranı sırasıyla % 98,77 ve 98,56 olarak gerçekleşmiştir. İlköğretimde cinsiyet oranı¹ son on yıl içinde % 10 artarak % 100,4'e ulaşmıştır.

¹ **Cinsiyet Oranı:** Belirli bir öğretim yılında ilgili öğretim türünün kız çocuk brüt okullaşma oranının, aynı öğretim yılında ilgili öğretim türünün erkek çocuk brüt okullaşma oranına olan göreceli büyüklüğünü

İlköğretimde hem toplam okullaşma oranları hem de kız ve erkek çocuklarının okullaşmasına ilişkin oranlar kırsal alanlarda kentsel alanlarda olduğundan daha düşük olarak kaydedilmiştir. *Milli Eğitim Bakanlığı Örgün Eğitim İstatistikleri 2011-2012* verilerine göre ilköğretimde kız çocuklarının net okullaşma oranının en düşük olduğu iller Van (% 86,60), Yozgat (% 93,76) ve Tokat (% 94,05); en yüksek olduğu iller ise Mersin (% 100,00) ve Amasya (% 100,00) dır.

İlköğretime geç kayıtlar, bitirmeden ayrılanlar ile başta kızlar olmak üzere kırsal kesimdeki çocukların eğitime erişimindeki sorunlar, okullaşma oranının istenilen düzeyde olmasını engelleyen başlıca faktörlerdir. Özellikle okul terklerinin kız çocukları arasında erkek çocuklarına göre daha yüksek olduğu; beşinci ve altıncı sınıflarda yoğunlaştığı görülmektedir. 9. Kalkınma Planı'nda, özellikle ilköğretimde okul terklerinin varlığı kabul edilerek önlenmesi için başta kırsal kesimi ve kız çocuklarını hedef alan tedbirler öngörülmektedir.

Ortaöğretim

Ortaöğretim; genel, mesleki ve teknik eğitim veren okul/kurumların tümünü kapsamaktadır. Ortaöğretim kademesi en az dört yıl olarak belirlenmiştir ve zorunlu değildir. Ortaöğretim kademesinde okullaşma oranlarının son yıllarda sürekli olarak arttığı görülmektedir.

2001/2002 öğretim yılında ortaöğretim kademesinde net okullaşma oranı toplamda % 48,1 iken, erkek ve kız çocukları için bu oran sırasıyla % 53 ve 42,9 olarak kaydedilmiş; 2011-2012 öğretim yılına gelindiğinde ise net okullaşma oranı % 67,37 olmuş, erkek ve kız çocukları için net okullaşma oranı sırasıyla % 68,53 ve 66,14 olarak gerçekleşmiştir. İlköğretimde % 100 olan "Cinsiyet Oranı"nın Ortaöğretim kademesinde % 93,3'e gerilediği görülmektedir. Ortaöğretime devam eden 4.756.286 öğrencinin % 46,8'ini kız çocukları oluşturmaktadır.

2011-2012 öğretim yılında işgücü piyasasına ara eleman yetiştiren mesleki ve teknik ortaöğretime devam eden 2.090.220 öğrencinin % 45'ini kızlar oluşturmaktadır. Bu kızların çoğunluğu Kız Meslek Lisesi, Anadolu Kız Meslek Lisesi gibi öğrencilerin çoğunluğunu kızların oluşturduğu okul/kurumlara devam etmektedir.

9. Kalkınma Planı'nda, mesleki ve teknik eğitimde kaydedilen ilerlemeye karşın, eğitim sisteminin işgücü piyasasının taleplerini karşılamakta yetersiz kaldığının ve bu talepleri karşılamak üzere özellikle gençlerin istihdam edilebilirliklerinin artırılması için, yeni mekanizmalara ihtiyaç duyulduğunun altı çizilmektedir.

Yükseköğretim

Eğitimin temel kademelerinde sağlanan gelişmelere paralel olarak yükseköğretim kademesinde de önemli gelişmeler yaşanmıştır. Son yıllarda gerçekleştirilen çalışmalar ile ülkemizde üniversiteler bütün illere yaygınlaştırılmış olup 104'ü devlet, 62'si vakıf olmak üzere toplam üniversite sayısı 166'ya ulaşmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak yükseköğretim okullaşma oranlarında da son yıllarda önemli artışlar gerçekleşmiştir.

Yükseköğretimde net okullaşma oranına bakıldığında, 2001/02 yılında % 12,9 olan toplam oranın 2010/11 öğretim yılında % 33,06'ya yükseldiği görülmektedir. Kadınlar açısından bu oran 2001/02 yılında % 12,1 iken 2010/11 öğretim yılında % 32,65'e yükselmiştir. Yükseköğretim kademesinde cinsiyet oranı % 83,38'dir. 2010/11 yılı itibarıyla üniversitede eğitimini sürdüren 3.817.086 öğrencinin % 45'ini (1.723.602) kadınlar oluşturmaktadır.

göstermektedir. İki farklı göstergenin (brüt okullaşma oranlarının) birbirine oranlanmasıyla yapılan hesaplamanın 100 ile çarpılmasıdır.

Lisansüstü düzeyde yüksek lisans ve doktora programlarına devam eden öğrencilerin ise % 46,1'ini kadınlar oluşturmaktadır.

Diş Hekimliği, Eczacılık, Edebiyat, Dil, Tarih ve Coğrafya, Fen, Eğitim, Güzel Sanatlar, İlahiyat ve Mimarlık Fakültelerinde kadın oranı erkeklerden fazla iken; Tıp, Mühendislik, Ziraat, Veterinerlik, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinde erkek öğrencilerin çoğunlukta olduğu kaydedilmektedir. Teknik bilimlerde okuyanların %70'inden fazlasını erkek öğrencilerin oluşturduğu görülmektedir.

Akademik personelde kadının durumuna bakıldığında Profesör, Doçent, Yardımcı Doçent, Öğretim Görevlisi, Araştırma Görevlisi ve Okutman kadroları içinde kadın oranının birçok ülkeden daha yüksek olduğu (yaklaşık % 40,8) görülmektedir. Bu, çok önemli bir oran olmakla birlikte rektörlük (% 5,6) gibi üst pozisyonlarda erkek egemenliği devam etmektedir.

Yaygın Eğitim

Yaygın eğitim, örgün eğitimin yanında ve dışında, bilgi, beceri, meslek kazandırmaya ve bireysel ve toplumsal gelişmeyi sağlamaya yönelik tüm programlanmış eğitim etkinliklerini kapsar. Türkiye'de kadınları kapsayan yaygın eğitim etkinliklerinin çokluğu ve çeşitliliği dikkat çekicidir. MEB'in mesleki ve teknik eğitim veren okul/kurumları aracılığıyla gerçekleştirdiği yaygın eğitim etkinliklerine ek olarak pek çok sivil toplum örgütü gönüllü olarak kadınlara yönelik okuma yazma, beceri ve meslek edindirme kursları vermekte, belediyeler ücretsiz benzer kurslar düzenlemekte, GAP İdaresi Başkanlığının Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) ve Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı Toplum Merkezleri yine benzer faaliyetlerde bulunmaktadır.

MEB 2010/2011 öğretim yılı verilerine göre yaygın eğitim kapsamında açılan kurslarda eğitim gören 8.524.527 kursiyerin 4.379.869'unu (% 51,3) kadınlar oluşturmaktadır. Halk Eğitim Merkezlerinde açılan kurslardan faydalanan 3.588.355 kursiyerin % 61'ini; Mesleki Eğitim Merkezlerinde açılan kurslardan faydalanan 284.543 kursiyerin % 18'ini (TÜİK, 2009-2010); kız teknik öğretim okullarında açılan kurslardan faydalanan 52.549 kursiyerin ise % 90'ını (Kız Teknik Genel Müdürlüğü, 2010-2011) kadınlar oluşturmaktadır.

Öğretmenler

2011/2012 öğretim yılında, okulöncesi eğitimde çalışan 55.883 öğretmenin % 94,7'si (52.929), ilköğretimde çalışan 515.852 öğretmenin % 53,7'si (276.998), ortaöğretimde çalışan 235.814 öğretmenin ise % 43'ü (101.661) kadınlardan oluşmaktadır.

Son yıllarda ilköğretim kademesindeki kadın öğretmen sayısı önemli oranda artmıştır. Bu artış çok önemlidir, zira kimi koşullarda ailelerin kız çocuklarını okutmalarına karşı oluşturdukları direnci okuldaki öğretmenin kadın olması kırabilmektedir. Buna ek olarak öğretmenler ve okul müdürleri öğrenciler için birer rol modeli olmakta ve hayatlarına önemli etkide bulunmaktadırlar. Bu bağlamda kadın öğretmenlerin sayısındaki artış gibi kadın okul müdür ve müdür yardımcılarının da sayısının artması oldukça önem taşımaktadır. Eğitim yöneticisi konumundakiler arasında kadınların oranı çok düşüktür. MEB Personel Genel Müdürlüğü'nün 2010/2011 yılı verilerine göre MEB bünyesinde merkez, taşra ve okul/kurumlarda görev yapan 82.978 yöneticinin ise % 11,9'unu (9.853) kadınlar oluşturmaktadır.

Eğitim alan kız çocuklarının sayısının artması, kadın öğretmen ve okul müdürlerinin sayısının artması elbette toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için çok önemlidir.

Plan ve Programlar

Eğitimde Türkiye'nin hedefi, 2013 yılına kadar kız ve erkek çocuklar için okullaşma oranını % 100'e ulaştırmaktır. Bu kapsamda pek çok proje ve kampanya başlatılmıştır. Bu projelerde gerek uluslararası kuruluşlar gerekse sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün destekleri alınmaktadır.

Önceki dönem kalkınma planlarında olduğu gibi uygulamasına başlanan 2007-2013 yıllarını kapsayan 9. Kalkınma Planı'nda, kadınların toplumsal konumlarının güçlendirilmesi, etkinlik alanlarının genişletilmesi, eşit fırsat ve olanaklardan yararlanmalarının sağlanması için eğitim seviyesinin yükseltilmesi, kalkınma sürecine, iş hayatına ve karar alma mekanizmalarına daha fazla katılımlarının sağlanması, kadınların okur-yazarlığının artırılması amacıyla projeler geliştirilmesi gibi amaçlara yer verilmiştir.

Faaliyet ve Projeler

Kız ve erkeklerin eğitime eşit katılımını temin etmek hedefine ulaşmak amacıyla eğitim seferberliği başlatan Türkiye, kırsal kesimde okulu bulunmayan köy ve köy altı yerleşim birimlerinde bulunan ilköğretim çağ nüfusu ile yoksul ailelerin çocuklarının ilköğretim hizmetlerine kavuşturulmasını sağlamak amacıyla yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okulları açmıştır. Ayrıca kız öğrencilerin ağırlıklı olarak okula devam etmedikleri Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde, yörenin genel kültür yapısı da dikkate alınarak kız öğrencilerin okula devamlarının sağlanması amacıyla yatılı ilköğretim bölge okullarının (YİBO) artırılması planlanmaktadır. Bu çerçevede, zorunlu ilköğretimin 8 yıla çıkmasından sonra, YİBO'ların sayısı üç kattan fazla artarak okullardaki kız öğrenci kontenjanı artırılmıştır. Bunun yanında, Milli Eğitim Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planlamasında her ilde en az bir YİBO'nun "Kız YİBO"ya dönüştürülmesi hedefine yer verilmiştir.

Okulu bulunmayan nüfusu az ve dağınık yerleşim birimlerinde bulunan ilköğretim çağındaki kız ve erkek çocuklar ile birleştirilmiş sınıf uygulaması yapan okullarda bulunan öğrencilerin daha kaliteli eğitim-öğretim imkânına kavuşturulması, eğitimde fırsat ve imkan eşitliğinin sağlanması amacıyla, "Taşımali İlköğretim Uygulaması" yürütülmektedir. 1997 yılında başlatılan 8 yıllık temel eğitim kapsamında uygulanmaya başlanan ve okulların bulunduğu merkezlere taşınan yoksul öğrencilere öğle yemeği verilmesini içeren taşımali eğitim, 2003-2004 öğretim yılından itibaren kaynağı Fondan karşılanmak üzere İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından yürütülmektedir. 2011/2012 öğretim yılında 80 ilde yürütülen "Taşımali İlköğretim Uygulaması"ndan 362.681'i kız olmak üzere 741.259 çocuk faydalanmıştır. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan 2010/60 sayılı "Taşımali Ortaöğretim Uygulaması" Genelgesi ile "*Taşımali İlköğretim Uygulaması*" kapsamında bulunup 2009/2010 öğretim yılında ilköğretim kurumlarının 8'inci sınıflarını bitiren öğrencilerin devam edebileceği ortaöğretim kurumu bulunmayan yerleşim birimlerindeki 9'uncu sınıfa devam edecek öğrencilerin taşınarak sınavsız öğrenci alan ortaöğretim okul/kurumlarına erişimlerini sağlamak amacıyla 2010-2011 öğretim yılında 9'uncu sınıflar için "*Taşımali Ortaöğretim Uygulaması*" başlatılmıştır. Ülke genelinde Taşımali ortaöğretim uygulaması kapsamında 2011/2012 öğretim yılında 77 ilde 69.923 kız, 87.637 erkek olmak üzere toplam 1 öğrenciye taşıma ve yemek hizmeti verilmiştir.

Yoksul aile çocuklarına verilen yatılı eğitim hizmetlerinin yanı sıra, ilköğretim kurumlarının 6, 7 ve 8. sınıfları ile genel ve meslekî teknik orta öğretim kurumları için bursluluk hizmetleri de verilmektedir. Bursluluk hizmetleri ve Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) kapsamında yürütülen Şartlı Eğitim Yardımı uygulaması ile; nüfusun en muhtaç kesimine dahil olan ailelerin çocuklarının temel eğitim hizmetlerine tam olarak erişimini hedef alan bir sosyal

yardım ağı oluşturmak amacıyla Türkiye'nin her köşesinde karşılıksız eğitim yardımları yapılmaktadır. Kız çocuklarının okullaşma oranları ile ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranlarını artırmak amacıyla, kız çocuklarına ve ortaöğretime devam eden öğrencilere verilen yardım miktarları daha yüksek tutulmuştur. İlköğretime devam eden erkeklere aylık 30 TL, kızlara 35 TL, ortaöğretime devam eden erkeklere aylık 45 TL ve kızlara 55 TL tutarındaki ödeme “Kadının aile ve toplum içindeki konumunun güçlendirilmesi” amacıyla doğrudan annelere yapılmaktadır. 2011 yılı içinde 397,48 Milyon TL kaynak Şartlı Eğitim Yardımı için aktarılmış; 1.446.437 çocuk yapılan eğitim desteği ödemelerinden yararlanmıştır.

Yürütülen “Eğitime % 100 Destek Projesi” ile Türk eğitim sisteminin niteliksel ve niceliksel sorunlarının çözümünde devlet, özel sektör ve sivil toplum işbirliği ile okul binalarının, sınıf mevcutlarının, iç ve dış donanımın kalitesinde Avrupa Birliği'nin standartlarına ulaşmak ve eğitim sorunlarımızın çözümü için eğitimin her kademesinde (okul öncesi eğitimden yüksek öğretime kadar) okul, bina ve eğitim materyalleri gibi fiziksel ihtiyaçları karşılamak hedeflenmektedir. Proje'nin başarısına katkı sağlamak amacıyla okul yaptıranlara uygulanan yüzde 5'lik vergi indirimi yüzde 100'e çıkarılmıştır.

Eğitimin niteliğini artırmak üzere planlanan bir diğer Proje olan “Anne Baba Çocuk Eğitimi Projesi” ile anne, baba ve çocukların eğitim ihtiyaçları tespit edilmekte ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda düzenlenen eğitim programları ile toplumun bilinç düzeyinin geliştirilmesi ve statülerinin yükseltilmesi amaçlanmaktadır. Proje kapsamında; üreme sağlığı, ergen ilişkileri, aile içi ilişkiler, kadının toplumdaki yeri ve önemi, ders başarısı ve benzeri konularda konferans, panel, kurs, ev ve köy ziyaretleri yoluyla ailelere ulaşılmaktadır. Proje kapsamında ailelere yönelik olarak “Aile İçi Şiddet, Aile Planlaması, Gençlerin Kötü Alışkanlıklardan Korunması, Töre Namus Cinayetleri, Kadına Karşı Şiddet, Çocuk İstismarı” vb. konularında eğitim düzenlenmiştir.

Uluslararası kuruluşlar, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları işbirliği ile yürütülen “Haydi Kızlar Okula”, “Baba Beni Okula Gönder”, “Kardelenler” gibi kampanyalar ve “Temel Eğitime Destek Projesi” gibi projeler ile kız öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi, okuldan erken ayrılan kız çocukları ve kadınlar için eğitim programları düzenlenmesi hedeflenmektedir.

İlköğretim çağında olup herhangi bir nedenle eğitim sistemi dışında kalan, okulu terk eden ya da devamsızlık yapan 6-14 yaş grubundaki tüm çocukların, özellikle kız çocuklarının % 100 okullaşmasını sağlamayı amaçlayan “Haydi Kızlar Okula Kampanyası” 2003 yılında ilköğretimde okullaşma oranının en düşük olduğu 10 ilde başlatılmıştır. 2005 yılında bitmesi planlanan Kampanya, başarısı nedeniyle uzatılmış ve 2006 yılı itibarıyla Türkiye geneline yaygınlaştırılmıştır.

2003 yılında başlatılan ve 2008 yılında 81 ile yaygınlaştırılan “Haydi Kızlar Okula” adlı kampanya ile 290.224'ü kız olmak üzere 350.000 çocuk okullaştırılmıştır. Kampanya başlangıcından itibaren sürdürülen çalışmaları kurumsallaştırmak ve sürdürülebilir hale getirmek amacıyla 2008 yılı itibarıyla yeni yaklaşımlar benimsenmiştir. “Veri tabanlarının kullanılması ve güçlü bir izleme sistemi” (ADNKS, E-okul, İl Durum Raporları) ve “Farklı düzeylerde çalışma yaklaşımı” (Merkez-İl-İlçe-Okul Düzeyi) başlığı altında toplanan bu yeni yaklaşımlar ile birlikte ilköğretim çağ nüfusunun yüzde 100 okullaştırılması hedefine ulaşılması ve ayrıca okul terklerinin ve devamsızlıkların önlenmesi amaçlanmaktadır. Yine bu çerçevede Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kız ve erkek çocuklarının zorunlu eğitime erişimleri ve devamlarını sağlamak üzere hazırlanan “İlköğretime Erişim ve Devamın İzlenmesi İşbirliği Protokolü” Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün de aralarında bulunduğu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı kuruluşlar, Başbakanlık, Adalet, İçişleri,

Dışişleri, Milli Eğitim, Sağlık, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları arasında 13 Ocak 2011 tarihinde imzalanmıştır.

Zorunlu eğitim çağı kapsamında olup çeşitli sebeplerle öğrenimlerini yaşitlarıyla birlikte zamanında yapamamış, okula hiç kayıt olmamış ya da sürekli devamsız olan 10-14 yaş grubundaki çocukların eğitimlerine akranları ile birlikte devam edebilecekleri yeterlilikleri kazandırarak, ilköğretime devamlarının sağlanması amacıyla “*Yetiştirici Sınıf Öğretim Programı*” başlatılmıştır. Bu program kapsamındaki öğrencilerin % 62’sini (Eylül 2008-Nisan 2010) kız çocukları oluşturmaktadır.

Bunun yanı sıra başta kadınlar olmak üzere insan kaynaklarının geliştirilmesi ve iş piyasasına giriş için ortaöğretim seviyesinde okullaşmanın artırılması amacıyla 2009 yılında “Özellikle Kız Çocuklarının Okullaşmasının Artırılması Projesi” başlatılmıştır. Söz konusu projenin hedef kitlesini ilk ve ortaöğretim düzeyindeki kız çocukları, okulu terk etmiş veya terk etme riski olanlar, eğitime erişimi kültürel, maddi veya ailevi nedenlerle engellenenler, özellikle psikolojik rehberlik ve danışmanlıktan sorumlu olan öğretmenler oluşturmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 2010/38 sayılı “Özellikle Ortaöğretimde Kız Çocuklarının Okullaşması” Genelgesi ile kız çocuklarının okullaşma oranlarının artırılması, ortaöğretime geçiş oranlarının yükseltilmesi, hiçbir kız çocuğunun eğitim dışında kalmaması amaçlanmıştır.

2011 yılı içerisinde “**Özellikle Kız Çocuklarının Okullaşmasının Artırılması Projesi II (IPA)**” başlatılmış olup, Projenin ikinci fazında başta Mesleki ve Teknik eğitim olmak üzere ortaöğretimin kalite ve kapasitesinin artırılması, özellikle kız çocukları ve kadınların mesleki becerileri ve iş gücü yeterliliklerinin iş piyasasına erişim açısından artırılması yoluyla özellikle ortaöğretimdeki kız çocukları için okullaşma oranlarının artırılmasını amaç edinerek; Daha gelişmiş mesleki ve teknik eğitim programları, okul terkleri ve devamsızlığı konusunda daha etkili bir izleme sistemi, kariyer ve mesleki rehberlik hizmetleri, kamu kurumlarının ilgili personelinin eğitimi yoluyla mevcut hizmetlerin kalitesinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması için 2009 yılı içerisinde “Okul Öncesi Eğitimin Güçlenmesi Projesi” başlatılmıştır. Proje ile Milli Eğitim Bakanlığı kurumlarının, kamu kurum ve kuruluşlarının, belediyelerin ve STK’ların kapasitesini arttırmak ve toplum temelli modeller ve ortaklıklar geliştirmek yoluyla dezavantajlı çocuklar ve aileleri için nitelikli gündüz bakım ve okul öncesi eğitim hizmetleri oluşturmak ve geliştirmek amaçlanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 2010/31 sayılı Genelge ile okul öncesi eğitim hizmetinin etkin ve verimli şekilde yürütülmesi için çeşitli tedbirler oluşturulmuştur.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilerleyen dönemde başlatılacak olan “*Eğitimde Cinsiyet Eşitliğinin Desteklenmesi*” Projesi ile cinsiyet kalıp yargılarının olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak, toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlamak, okullarda kız ve erkek çocuklar için cinsiyet eşitliğini geliştirmek ve toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımı bir tüm eğitim sistemine yerleştirmek amaçlanmaktadır. Söz konusu proje ile okullardaki tüm personel için bir değerlendirme ve ölçme aracı olan cinsiyet eşitliği güvence aracı geliştirilerek 10 ilde 40 okulda pilot uygulama yapılacak, okul öncesinden orta öğretime kadar tüm öğretim programları, ders kitapları ve eğitim materyalleri gözden geçirilerek toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlayacak şekilde iyileştirilecek, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı mevzuat düzenlemesi yapılarak bu kapsamda 60 bin öğretmen ve yöneticiye eğitimler verilecektir. Ayrıca yine proje kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda toplumsal bilincin artırılmasına yönelik medya etkinlikleri ve bölgesel kampanyalarla 100 bin kişiye ulaşılması hedeflenmektedir.

Halk eğitim ve mesleki eğitim merkezlerinde kadınların, mesleki eğitim kurs programlarından yararlandırılarak istihdam edilebilirliklerinin; ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması ve gelir getirici meslek edinmelerinin sağlanmasına çalışılmaktadır. İşlevsel yetişkin okur-yazarlık programı ile bu alandaki kursların yaygınlaştırılması, kadınlara yönelik mesleki eğitimin, geleneksel alanların dışında çağın gereklerine ve istihdam ihtiyacına göre yeniden düzenlenmesi çalışmaları yapılmaktadır.

2008 yılında kadın okumaz yazmazlığının ortadan kaldırılması amacıyla “Ana Kız Okuldayız Okuma Yazma Kampanyası” başlatılmış olup, proje kapsamında okuma-yazma bilmeyen en az 3 milyon kadının okuryazar hale getirilmesi hedeflenmektedir. Kampanya kapsamında 8 Eylül 2008’den 1 Şubat 2012’ye kadar geçen sürede okuma yazma kurslarına 2.060.211 kişi katılmış olup bunlardan 1.408.990’ı okuryazarlık belgesi almıştır.

Eğitim kaynaklarının kadın ve erkeklerin geleneksel olmayan imajlarını yaydığı eğitici ve sosyalleştirici ortam oluşturmak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından toplumsal cinsiyete büyük ölçüde önyargılı olan eğitim materyallerinin cinsiyetçi öğelerden ayıklanması için çalışma başlatılarak ders kitaplarından ayrımcılık içeren resim, ifade ve benzeri tüm öğelerin çıkarılması çalışmaları devam etmektedir. Bu çalışmaların daha kalıcı ve sistematik olmasını sağlamak ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013) hedef ve stratejilerini gerçekleştirmek amacıyla Milli eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı bünyesinde “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu” kurulmuştur. Söz konusu Komisyonun konuya ilişkin çalışmaları devam etmektedir.

Bu çerçevede ders kitapları ve eğitim materyalleri; temel insan haklarına aykırılık taşıyıp taşımadığı; cinsiyet, ırk, dil, din, renk, siyasi düşünce, felsefi inanç, mezhep ve benzeri ayrımcılık içerip içermediği yönüyle incelenmekte, ders kitapları ve eğitim materyallerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadına karşı ayrımcılığın engellenmesi amacıyla, ilgili kaynaklarda kadın-erkek ile kız ve erkek çocuklara ait bilgi, fotoğraf ve resimlerde sayısal ve niteliksel açıdan eşitlik sağlamaya çalışılmakta, geleneksel olarak kadın için uygun görülen roller/işlerde (öğretmenlik, annelik, hemşirelik, ev kadınlığı gibi) ya da önemsiz rollerde gösterilen kadınlar yerine, toplumda aktif olarak rol alan “başarılı kadın” vurgusuna yer verilmekte, erkeğin güçlü, başarılı, zeki, aktif ve bağımsız; kadının ise uysal, düzenli, duygusal gibi özelliklerle tanımlanmasından kaçınılmaktadır. Ancak halen eğitim materyallerinde cinsiyetçi öğelerin varlığı söz konusudur.

B) SAĞLIK

Türkiye taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve çekincesiz kabul ettiği uluslararası belgelerde, toplumumuzda kadın ve kız çocuklarına verilecek sağlık hizmetlerinin nicelik ve niteliğini kabul görmüş uluslararası standartlara yükselteceği sözünü vermiştir.

Kadın ve erkeklerin eşit fırsatlara ulaşmasını sağlamak amacıyla düzenlenmiş en önemli uluslararası insan hakları belgelerinden biri olan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesinin 12. maddesinde aile planlaması dahil sağlık hizmetlerinden kadın ve erkeğin eşit olarak yararlanması hususu ele alınmaktadır.

Ayrıca Türkiye Pekin’de yapılan 4. Dünya Kadın Konferansı sonucunda kabul edilen belgeleri (Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı) çekincesiz kabul etmiştir. Pekin Eylem Platformu ile kadının ilerlemesi ve güçlendirilmesi için öncelikle harekete geçilecek 12 kritik alan belirlenmiştir. Bu kritik alanlardan biri de “Kadın ve Sağlık”tır.

Türkiye’de yaşam kalitesi ile ilgili göstergelerden biri olan doğuşta beklenen yaşam süresi kadınlar için artmakla birlikte, her iki cinsiyetin de eşit hizmet aldığı gelişmiş ülkelerden düşüktür. Doğuşta beklenen yaşam süresi 2012 yılı için kadınlarda 76,8; erkeklerde 71,9’dur.

Adölesan çağdan başlayarak her dönemde daha fazla sağlık hizmetine gereksinim duyan kadın için hizmet açığı erkeklere göre daha fazladır.

Kadının yaşam döngüsünde en uzun dönemi oluşturan doğurganlık çağı (15-49 yaş grubu) 15 ve yukarı yaşta bulunan kadınların % 71’ini oluşturmaktadır (TÜİK, 2011). Bu bağlamda kadın sağlığı açısından, özellikle üreme sağlığı hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve hizmet kalitesinin yükseltilmesi önemlidir. Sağlıkta Dönüşüm Programı ile aile hekimliği uygulamasına geçilen ülkemizde, Aile Sağlığı Merkezleri ile Toplum Sağlığı Merkezleri bünyesinde bulunan Ana Çocuk Sağlığı Aile Planlaması Merkezlerinde aile planlaması ve üreme sağlığı hizmetleri ücretsiz olarak verilmektedir.

Türkiye’de 1963 yılından bu yana ülkeyi temsil eden örneklem üzerinde her 5 yılda bir, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları yapılmaktadır. Bu araştırmaların sonuncusu 2008 yılında yapılmıştır. Araştırmalar ile gebelik, doğum, doğum sonrası dönemlerde kadınlara verilen hizmetler, aile planlaması hizmetleri, bebek ve çocuk sağlığı hizmetlerindeki durum hakkında veriler elde edilmekte, eksiklikler ve alınan mesafeler bu yolla görülebilmektedir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008 sonuçlarına göre, Türkiye’de 1970’lerin sonunda 4 çocuğun üzerinde olan toplam doğurganlık hızı, 1980’lerin sonunda 3 çocuğa düşmüş; 1990’lı yıllarda ise 3 çocuğun da altına düşerek 2.6 çocuk düzeyinde durağanlaşmıştır. Toplam doğurganlık hızında 1990’lı yıllarda gözlenen bu durağanlık, 2000’li yıllarda tekrar azalma eğilimine girerek 2008 TNSA’ya göre 2.14 düzeyine kadar gerilemiştir. Yine, TNSA’nın 2008 yılı raporunda doğurganlık ve yaş ilişkisi incelendiğinde, önceki senelere göre, kadınların erken yaşlarda çocuk doğurma eğilimlerinin değişmeye başladığı görülmektedir. Doğurganlıktaki azalma oransal olarak ilk doğum yapma yaşı olan 20-29 yaş grubundaki kadınlarda 30 ve üzeri yaştaki kadınlara göre daha fazladır. Doğurganlık, 20-29 yaş grubundaki kadınlarda, araştırma tarihinden önceki beş yılda % 18 azalırken; 30 ve üzeri yaştaki kadınlarda % 12 azalmaktadır. Bu örüntü, doğurganlığın azaldığı nüfuslar ile uyumludur. Bunun yanı sıra, 15-19 yaş grubundaki kadınlarda doğurganlık düzeyinde gözlenen % 30’luk azalma çok karşılaşılan bir durum değildir. Bu da, Türkiye’de bu yaş grubundaki kadınların çocuk doğurmaya başlamak için daha fazla beklediklerini göstermektedir. Bununla birlikte, Sağlık Bakanlığı’nın 2009 yılı verilerine göre adölesan doğurganlık oranı binde 35,1’dir.

Doğurganlık düzeyindeki bölgesel farklılaşma çok belirgindir. En yüksek toplam doğurganlık hızı 3.27 ile Doğu Bölgesi için gözlenirken en düşük doğurganlık hızı 1.73 ile Batı Bölgesi’ne aittir. Türkiye’de Doğu ve Orta bölgeleri dışındaki tüm bölgelerde toplam doğurganlık hızı (TDH) yenilenme düzeyi olarak bilinen 2.10’un altındadır. Bu sonuçla uyumlu olarak, Batı Anadolu ve Türkiye’nin doğusundaki yerler dışında tüm NUTS 1 bölgelerinde doğurganlık hızı yenilenme düzeyinden daha düşüktür. Toplam doğurganlık hızı eğitim düzeyiyle ters orantılıdır. Eğitim düzeyinin artmasıyla TDH hızla düşmektedir. Eğitimi olmayan kadınlarda TDH 2.65 iken lise veya üzeri eğitimi olan kadınlarda 1.53 düzeyindedir. Doğurganlık refah düzeyinin yükselmesi ile de azalmaktadır. En düşük refah düzeyine sahip hanelerde yaşayan kadınlarda 3.39 olan TDH, en yüksek refah düzeyindeki kadınlarda 1.36’dır.

Raporda yer alan diğer önemli bir nokta ise, Türkiye’de bebek ölüm hızında çok hızlı bir azalma olduğudur. Bebek ölüm hızı, 1998-2003 ile 2003-2008 yılları arasındaki beş yıllık dönemde % 48 azalmıştır. Aynı dönemde çocuk ölüm hızında % 33; beş yaş altı ölüm hızında ise % 41 azalma gerçekleşmiştir. Son 10 yılda binde 9-10 düzeyinde durağanlık gösteren çocuk ölüm hızında son beş yılda meydana gelen bu azalma oldukça dikkat çekicidir.

Bebek ve çocuk ölümlerinin yanı sıra anne ölümleri de üzerinde durulması gereken önemli bir konuyu oluşturmaktadır. 2005 yılında yapılan “Ulusal Anne Ölümleri Çalışması” sonuçlarına göre anne ölüm oranı yüz bin canlı doğumda 28,5 olup, bu ölümlerin % 62’si önlenabilir nedenlerden meydana gelmektedir. Sağlık Bakanlığı ulusal verisine göre 2010 yılı anne ölüm oranı ise yüz bin canlı doğumda 16,4’dür. 1990-2008 yılları arasında anne ölümlerinde yakaladığımız düşme eğilimi ile ülkemiz, dünyada anne ölümlerinde en çok düşüş sağlayan 10 ülkeden biri olmuştur.

Bu çerçevede, anne ölümlerinin önlenmesi ve kadınların insan hakları bağlamında temel sağlık hizmetlerinden yararlanmalarının temel ölçütlerinden birisini de doğum öncesi bakım hizmetlerinden yararlanmaları oluşturmaktadır. TNSA 2008 Raporunda, 2008 öncesindeki beş yıllık dönemde doğum yapan annelerin % 92’sinin son doğumlarının gebeliği sırasında bir sağlık personelinin doğum öncesi bakım hizmeti aldığı görülmektedir. Doğum öncesi bakım hizmeti alma oranı, kırsal yerleşim yerlerinde % 84’e; Doğu’da ve eğitimsiz anneler arasında % 80’in hemen altına; 6 ve daha fazla çocuğu olan anneler arasında ise % 72’ye gerilemektedir.

TNSA-2008 öncesindeki beş yıl içinde meydana gelen doğumların % 64’üne doktor; % 27’sine ebe ve/veya hemşire yardımcı olmuştur. Son 10 yıl içinde, yani 1998-2008 döneminde sağlık personelinin alınan doğum öncesi bakım hizmetlerinde % 27; sağlık personelinin yardımcı olduğu doğumlarda ise % 21 artış olmuştur. Kentsel yerleşim yerlerinde, Batı’da, İstanbul’da ve eğitilmiş anneler arasında neredeyse tüm doğumlar bir sağlık personelinin katılımı ile yapılmaktadır. TNSA 2008’e göre sağlık personeli yardımıyla yapılan doğum oranı % 91,3, hastanede yapılan doğum oranı % 89,7 iken 2010 yılı ulusal veri sistemine göre bu oran % 93’lere ulaşmıştır.

Doğum sonrasına bakılacak olduğunda ise, Türkiye’de annelerin % 85’inin, bebeklerin ise % 90’ının doğumdan sonraki iki ay içinde bir sağlık personelinin doğum sonrası bakım hizmeti aldığı görülmektedir. Kırsal yerleşim yerlerinde, Doğu’da, eğitimsiz anneler arasında ve üst paritelerde hızla azalarak % 70’e gerileyen doğum sonrası bakım hizmetlerinden yararlanma oranı, Batı’da, İstanbul’da ve özellikle eğitilmiş anneler arasında hızla artmakta ve % 95’in üzerine çıkmaktadır (TNSA, 2008) .

Kadın sağlığında bir diğer önemli gösterge de gebeliği önleyici yöntemlerin kullanım oranıdır. Doğurganlığın kontrolüne ilişkin olarak bilgi sahibi olunması, bu yöntemlere ulaşılması ve daha sonra da uygun bir gebeliği önleyici yöntemin zamanında ve etkili olarak kullanılması aile planlamasını sağlamak için oldukça önemlidir. Tüm yaş gruplarında, yerleşim yerlerinde, eğitim düzeylerinde ve refah kategorilerinde herhangi bir yöntemi veya herhangi bir modern yöntemi bilmek yaygındır ve evli kadınların en az % 98’i herhangi bir yöntem veya herhangi bir modern yöntemi duymuşlardır.

Ülkemizde kadın sağlığı ve üreme sağlığına ilişkin ele alınması gereken konulardan birini de erken evlilikler oluşturmaktadır. Ülkemizde erken yaşta yapılan evliliklerin önlenmesi amacıyla, 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Türk Medeni Kanununun getirdiği önemli değişikliklerden biri evlenirken kız ve erkekler için “17 yaşın doldurulmuş olması” şartının getirilmesidir.

Ulusal mevzuat ile getirilen düzenlemelerin yanı sıra Dünya Sağlık Örgütü’ne de üye olan Türkiye, sağlık alanında gelişmiş ülkelerin göstergelerine ulaşmayı hedeflemektedir.

Türkiye 1986 yılında onaylayarak taraf olduğu Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi’ne (CEDAW) taraf olarak, aile planlaması dahil sağlık hizmetlerinden kadın ve erkeğin eşit olarak yararlanması için, sağlık bakımından kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldıran bütün önlemleri almayı ve kadınlara gebelik, lohusalık

ve doğum sonrası dönemde gerekli hizmetleri sağlayarak, gebelik ve emzirme sırasında yeterli beslenme ile birlikte, gerektiğinde ücretsiz hizmet vermeyi kabul etmiş ve sağlık politikalarını bu çerçevede oluşturmaya başlamıştır. Ayrıca CEDAW ile Türkiye, kadınlara ailelerinin sağlık ve refahını sağlamaya yardım edecek, aile planlaması bilgisi dahil özel eğitici bilgiyi sağlamayı, hamilelik süresince kadınlara iş yaşamında özel sağlık koşulları sunmayı, aile planlaması konusunda bilgi, danışma ve hizmetler de dahil olmak üzere yeterli sağlık hizmetleri sunmayı, kadınların çocuk sayısına ve çocukların ne zaman dünyaya geleceklerine serbestçe ve sorumlulukla karar vermeleri ve bu hakları kullanabilmeleri için bilgi, eğitim ve diğer araçlardan yararlanmada eşit haklar tanımayı kabul etmiştir.

Türkiye, 1994'te Kahire'de gerçekleştirilen "Uluslararası Kalkınma ve Nüfus Konferansı"nın (ICPD) bütün önerilerini çekincesiz imzalamış ve bu tarihten sonra, ülkedeki geleneksel "Ana Çocuk Sağlığı" yaklaşımını daha kapsamlı bir hale getirerek kadın ve erkeği, yaşam döngüsü yaklaşımı ile bütüncül olarak ele alan, hizmet tür ve miktarını gereksinimlere göre düzenleyen programlar geliştirmeye başlamıştır.

Ayrıca daha önce belirtildiği üzere Türkiye, 1995 yılında Pekin'de gerçekleştirilen 4. Dünya Kadın Konferansına katılarak, Konferans sonunda yayınlanan Pekin Deklarasyonu ve Pekin Eylem Platformu'nu imzalamıştır. Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu ile belgeye taraf olan devletler, kadının hayatının bütün dönemlerinde uygun maliyetli ve kaliteli sağlık bakımına, bilgiye ve ilgili hizmetlere ulaşabilirliğini artırmayı; kadın sağlığını geliştiren önleyici programları güçlendirmeyi; üreme sağlığını geliştirmeyi; kadın sağlığına ilişkin kaynak ve incelemeleri artırmayı yükümlenmişlerdir.

Faaliyet ve Projeler:

Sağlık Bakanlığı tarafından, Sağlık Sektörü İçin Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Ulusal Stratejik Eylem Planı 2005-2015'te belirlenen öncelikli müdahale alanlarına göre programlar yeniden oluşturulmuştur. Bu programlar aşağıdaki gibidir:

15- 49 Yaş Kadın İzlemleri Programı: Söz konusu Program kapsamında 15- 49 yaş arasındaki tüm kadınlar; doğurganlık davranışlarına dair bilgi edinmek, riskli durumları saptamak, erken dönemde gebeliği tespit edebilmek, aile planlaması yöntem kullanımları hakkında bilgi sahibi olmak, kadın sağlığı ve aile planlaması ile ilgili konularda danışmanlık yapıp yerinde eğitim amacıyla yılda en az iki kez birinci basamak sağlık kuruluşları tarafından izlenmekte ve Sağlık Bakanlığına bildirilmektedir.

Evlilik ve Gebelik Öncesi Danışmanlık Programı: 2007 yılında "Evlilik Öncesi Danışmanlık ve Cinsel Sağlık Programları" başlatılmıştır. Bu Program kapsamında ise toplumsal cinsiyet vurgulanarak, sağlık alanında kadının statüsünü yükseltmek, erken yaşta evlilikleri azaltmak, modern aile planlaması yöntemleri kullanımını artırmak, istenmeyen gebelikler, isteyerek gerçekleşen düşüklükler ve anne ölümlerini azaltmak amaçlanmaktadır.

Doğum Öncesi Bakım Hizmetleri Programı: Anne sağlığı düzeyini yükseltmek ve anne ölümlerini azaltmak amacıyla rutin hizmetler arasında yer almakta olup ülke genelinde uygulanmaktadır. Hazırlanan "Doğum Öncesi Bakım Yönetim Rehberi"ne göre gebelerin herhangi bir riski yoksa en az 4 kez izlemi sağlanmaktadır. Ayrıca Riskli Gebelik protokolleri de hazırlanmaktadır.

Gebelere Demir Destek Programı: Program, gebelikte artan demir ihtiyacının karşılanması için her gebeye gebeliğinin 16. haftasından itibaren 5 ay, doğumdan sonra 3 ay 40-60 mg demir desteği sağlamak amacıyla yürütülmektedir.

Anne Dostu Hastane Programı: Nitelikli gebe, loğusa izlemi ve güvenli koşullarda tüm doğumların hastanede gerçekleştirilmesi sağlanarak anne ve bebek ölümlerini azaltmak amaçlanmaktadır.

Doğum-Sezaryen Programı: Söz konusu Program her gebenin sağlıklı ve güvenli olarak hastanede doğum yapmasını, sezaryen oranlarının makul düzeylerde olmasını sağlamak ve eşitsizlikleri ortadan kaldırmak (bölge, yerleşim yeri, yaş, cinsiyet) amacıyla yürütülmektedir. Doğum sonu, anne ve yeni doğanın riski yok ise en az 24 saat hastanede kalmasının sağlanması gerekmektedir.

Doğum Sonu Bakım Programı: Postpartum (doğum sonrası) dönemde önlenebilir nedenlerle meydana gelen anne ve bebek ölümlerini önlemek amacıyla geliştirilmiş bir programdır. Genel olarak annenin doğumdan sonra tam iyileşmesi gerçekleşmeden taburcu edilmemesi sağlanmaktadır. Doğum Sonu Bakım Yönetim Rehberine uygun olarak lohusa izlemi yapılmaktadır.

Acil Obstetrik (Gebelik İlgili) Bakım Programı: Programın amacı; önlenebilir nedenlerle meydana gelen anne ve yenidoğan ölümlerini etkili sevk sistemi ve güvenli kan nakli hizmetleri ile azaltmaktır. Acil Obstetrik Bakım Yönetim Rehberinde belirlenen esaslar çerçevesinde en sık görülen anne ölüm nedenlerinin etkili yönetimi hedeflenmiştir.

Anne Ölümleri İzleme Programı: Program, her anne ölümünü nedenine yönelik olarak inceleyip, önlenebilir nedenlerle meydana gelen anne ölümlerini önlemek amacıyla yürütülmektedir. Her ilde “İl Anne Ölümlerini Tespit ve Önleme Birimi” ile “İl İnceleme Komisyonu”, Sağlık Bakanlığı bünyesinde de “Anne Ölümleri Ön İnceleme Komisyonu” ve “Merkez İnceleme Komisyonu” oluşturulmuştur. Sağlık Bakanlığı Anne Ölümleri Ön İnceleme Komisyonunda, her ay illerden gelen gebeliğe bağlı tüm ölümler değerlendirilerek, nedenlerine ve üç gecikme modeline göre gebeliğe bağlı ölümler ile anne ölümleri sınıflandırılmakta, nedenleri tam olarak belirlenemeyen ölümler, hastane, hekim ve anne adı gizli kalmak üzere Merkez İnceleme Komisyonunda görüşülmektedir.

Aile Planlaması Programı: Programın hedefi aile planlaması hizmetlerinin ulaşılabilirliğini ve niteliğini artırarak, başka çocuk istemeyen veya bunu bir müddet ertelemek isteyen ailelere danışmanlık yaparak uygun, modern ve etkili aile planlaması yöntemi seçmelerini sağlamak ve yöntemi uygulamaktır.

AÇSAP Hizmetlerine Erkek Katılımının Sağlanması Programı: Üreme sağlığı konusunda erkek katılımının sağlanması önem arz etmektedir. Bu amaçla Sağlık Bakanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Komutanlığı ve UNFPA işbirliğiyle ülke genelinde tüm askeri birliklerde erbaş ve erlere yönelik eğitimler sürdürülmektedir. Bu eğitim modülünde üreme organları, cinsel sağlık, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, HIV/AIDS ve sosyal sonuçları, gebeliğin oluşumu, aile planlaması, güvenli annelik, toplumsal cinsiyet ve aile içi şiddet konuları yer almaktadır.

Üreme Sağlığı Hizmet İçi Eğitimleri: Üreme sağlığı konusunda hizmet sunum kalitesini artırmak için sağlıkta değişen, gelişen konularla ilgili sağlık personeline bilgi ve becerileri kazandırmak amacıyla yürütülmektedir.

Yaşlı Üreme Sağlığı Programı: 65 yaş üzeri kişilere hayat boyunca fiziksel, sosyal ve ruhi aktivitelerini devam ettirecek sağlık hizmetlerini sunarak gelişme süreçlerini desteklemek ve yaşlı dostu üreme sağlığı hizmetleri konusunda altyapı ve insan gücü de dahil olmak üzere her alanda savunuculuk çalışmaları ve işbirliği geliştirme süreci amaçlanmaktadır.

Kadınların sağlık hizmetlerine eksiksiz erişimini hedefleyen bir diğer çalışma ise 2008 yılında başlatılan “Misafir Anne Projesi”dir. Söz konusu proje ile ikamet ettikleri yerde hastane

bulunmayan anne adaylarının, doğumlarına 10 gün kala en yakın yerleşim yeri merkezine getirilerek kamu kurumları misafirhanelerinde konaklamaları ve doğumları hastanede gerçekleştirildikten sonra evlerine geri dönmeleri sağlanmaktadır.

Ayrıca, yürütülmekte olan Aile Hekimliği uygulaması kapsamında her bireyden sorumlu bir aile hekimi bulunmaktadır. Gezici sağlık hizmetleri ve evde bakım hizmetleri ile de hizmete ulaşmada zorluk çeken kişilere sağlık hizmeti yerinde verilmektedir. Bu kapsamda kadınların sağlık hizmetlerine erişimlerinin artacağı öngörülmektedir.

Birinci basamak sağlık hizmetleri kapsamında ülkemizde en küçük köylerde hizmet veren sağlık evi sayısı son 7 yılda 3 kat artmıştır. Kırsal bölgelerde sağlık hizmetini en ücra yerleşim yerlerine ulaştırmak amacı ile gezici sağlık hizmeti uygulamaları geliştirilmiş, hizmet verilmesi gereken nüfusa hizmeti ulaştırma oranı % 99'lara çıkmıştır. Son 5 yılda acil hasta taşıma hizmetleri ile ilgili kapasite hem istasyon sayısı hem de ambulans sayısı bazında 3 kat artmıştır. Ayrıca özellikle kış koşulları ağır geçen kırsal bölgelere hizmet veren kar paletli ambulans sayıları artırılmış, kırsal nüfusun % 100'üne 112 hizmeti ulaştırılmıştır. Bununla birlikte hava ambulans filosu oluşturulmuş, acil hizmet sunum kapasitesi güçlendirilmiştir.

Bu çalışmalara ilaveten, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından verilen sağlık desteklerinin yanı sıra, nüfusun en muhtaç kesimine dahil olan ailelerin çocuklarının temel sağlık hizmetlerine tam olarak erişimini hedef alan bir sosyal güvenlik ağı oluşturmak amacıyla, Şartlı Sağlık Yardımları uygulanmaktadır. Sağlık Bakanlığı ile yapılan protokol çerçevesinde, nüfusun en muhtaç kesimine dahil olan anne adaylarına yönelik olarak bir defaya mahsus olmak üzere Şartlı Sağlık Yardımı Gebelik Yardımları yapılmaktadır. Bunun yanı sıra, yoksul ailelere okul çağı öncesi çocuklarının düzenli sağlık kontrollerini yaptırmaları şartıyla her ay sağlık yardımı yapılmaktadır. Söz konusu yardımlarda kadının aile ve toplum içindeki konumunun güçlendirilmesi amacıyla, ödemeler doğrudan annelere yapılmaktadır.

C) ÇALIŞMA YAŞAMINA KATILIM

Kadınların işgücüne katılımı, sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir unsuru olarak kabul edilmekle birlikte, işgücüne katılım oranları düşük olup, yıllara göre azalma göstermektedir. Kanunlardaki eşitlikçi yapıya rağmen, kadının niteliksel gelişimini ve işgücü piyasasına girişini sağlayacak gerekli mekanizmaların oluşmaması bu düşüşün önemli nedenlerinden biridir ve Türkiye'de kadın istihdamı temel sorun alanlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir. Kadınların işgücüne katılma oranı 1990'da % 34,1 civarındayken, 2002 yılında % 26,9, 2004 yılında % 25,4, 2011 yılı için % 28,8'dir.

Yine 2011 yılı verilerine göre; kente göre (% 24,8) kırsal alanda daha çok kadın işgücüne katılıyor (% 37,5) gibi görünse de kırdaki 100 kadından 84'ü tarım kesiminde ve bunların % 80'i herhangi bir ücret almaksızın ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.

Türkiye geneline baktığımızda 2011 yılı verilerine göre kadın istihdam oranı % 25,6, işsizlik oranı % 11,3 iken bu oranlar sırasıyla AB-15'te % 59,5 ve % 9,8; AB-27'de % 58,2 ve % 9,8'dir (İstihdam alanında AB 2011 verileri bulunmamaktadır). Ülkemizde 2011 yılı verilerine göre istihdama katılan kadınların % 42,2'si tarım sektöründe, % 15,2'si sanayi sektöründe, % 42,6'sı ise hizmetler sektöründe çalışmaktadır.

İşteki durumları açısından bakıldığında 100 kadından sadece 12,9'u kendi hesabına ve işveren konumunda çalışmakta, 51,6'sı herhangi bir ücret ya da yevmiye karşılığında çalışmakta ve 35,5'i ücretsiz aile işçisi olarak çalışma yaşamında yer almaktadır.

Ayrıca, köyden kente göçü yoğun olarak yaşayan ülkemizde, köyde işgücü içinde görülen kadın kente geldiğinde yeterli eğitim ve mesleki bilgi-beceriye sahip olmaması nedeniyle kent işgücü piyasasına girememekte, işgücü dışında kalarak genellikle ev kadını olmaktadır. İşgücüne katılmayan 100 kadından 61,2'si işgücüne katılmama nedeni olarak "ev kadını" olmalarını göstermektedir. Bu olgu hem kırdan hem de kentte kadının işgücüne katılımını azaltmaktadır. Gelir azlığı nedeniyle çalışmak zorunda olan kadın, sosyal güvencesiz düşük statülü-gelirli işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır.

Kadın işgücünün en çok istihdam edildiği sektör hizmetler sektörü olup bu sektördeki iş alanlarından bazıları özellikle "kadınlar için uygun alanlar" olarak toplumsal kabul görmüşlerdir.

Sanayi sektörü, özellikle imalat sanayi halen kadın işgücünün oldukça sınırlı olduğu bir sektör olma özelliğini korumaktadır. Oysa aynı sektörde tekstil, gıda, hazır giyim gibi emek yoğun sanayi dalları için kadınlar halen tercih edilen işgücü konumundadır. Her iki sektörde de özellikle kayıt dışı işyerlerinde yoğunlukla kadın ve çocuk işgücü her türlü sosyal hak ve güvenceden yoksun şekilde çalıştırılmaktadır.

İstihdamda yer alan 100 kadından 57,8'i herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmaksızın çalışmakta, bunların da % 57,9'unu ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar oluşturmaktadır. Ücretli veya yevmiyeli çalışan kadınların % 26,3'ü, işveren kadınların % 22,9'u, kendi hesabına çalışan kadınların % 89,6'sı herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmaksızın çalışmaktadır.

Kayıtdışı çalışma Türkiye genelinde % 42,1 olup, kırsal kesimlerde 2000 yılında % 73,8 (kadın % 91,4; erkek % 64) ve kentsel yerlerde % 28,8 (kadın % 30; erkek % 28,5) iken; 2011 yılında kırsal yerlerde % 66 (kadın % 87,6; erkek % 53,9) ve kentsel yerlerde % 28,7 (kadın % 34; erkek % 26,9) dir. 2011 yılında Türkiye'de çalışan kadınlardan tarımsal faaliyetlerde bulunanlarda bu oran % 96,1 iken, tarım dışı faaliyetlerde bulunanlarda % 29,7'dir. Bu durum, kayıtdışılığın daha çok tarımsal faaliyetlerle uğraşanlarda, özellikle de ücretsiz aile işçilerinde yoğunlaştığını göstermektedir. 2011 yılında kayıtdışı olarak ücretsiz aile işçisi konumunda tarımsal faaliyetlerle uğraşanların % 19,5'ini erkekler oluştururken; % 80,5'ini kadınlar oluşturmaktadır.

Kadın ve kız çocukları yaşamlarının her alanında gelir dağılımındaki bozulmadan en fazla etkilenen grubu oluşturmaktadır. Gelirin, dolayısıyla yaşam standartlarının düşüşü kadınları bir yandan marjinal işlerde çalışıp azalan geliri artırmaya zorlarken, diğer yandan ev içi üretime ayırdıkları zamanı artırmıştır.

Kadınların istihdam alanındaki sorunları özetle şunlardır:

- Kadınların eğitim düzeyi arttıkça, işgücüne katılım olanakları artmaktadır. Ancak, halen eğitimin her kademesinde kadınlar için bir eşitsizlik söz konusudur. Bu eşitsizliğin gelecekte giderilmesi ümit edilse bile, kadın emeğine vasıf kazandırabilmek için örgün eğitim yanında bilgi ve beceri geliştirmeye yönelik yaygın eğitime ihtiyaç vardır.
- Kadınların çalışma yaşamına girmesi veya girdikten sonra işe devamları konusunda yasalarda cinsiyete dayalı ayrımcılık söz konusu değildir. 2003 yılında yürürlüğe giren İş Kanunu'nda aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılamayacağı hükmedilmektedir. Ancak belli iş ve mesleklerin kadınlara uygun işler olarak toplumsal kabul görmemesi, görev dağılımında adil davranılmaması, ekonomik kriz dönemlerinde önce kadınların işten çıkarılması, özellikle kayıt dışı sektörde ücretlerin düşük tutulması gibi bazı ayrımcılık örnekleriyle karşılaşılmaktadır.

- İş piyasasında iş ve mesleklerin "kadın işleri" ve "erkek işleri" olarak ayrışıp toplumsal kabul görmesinden dolayı, kadınlar ancak geleneksel kadın mesleklerinde yoğunlaşmakta, daha düşük statülü ve ücretli işlerde çalışmaya razı olmaktadır. Bu işler süreli ve geçici çalışmayı, sosyal güvencesizliği beraberinde getirmektedir.
- Kadın işgücü ucuz emek olarak emek-yoğun iş kolları olan tekstil, gıda, hazır giyim, tütün gibi sanayi dallarında yoğunlaşmıştır. Ancak, tarım sektörü ile karşılaştırıldığında bu sektörlerdeki kadın işgücü oranı düşüktür.
- Tarım sektöründeki kadınlar, çoğunlukla ücretsiz aile işçisi konumunda olmaları nedeniyle gelir elde etmemeleri ya da gelir azlığı nedenleriyle, yasal bir engel olmamasına rağmen sosyal güvenlik kapsamına büyük ölçüde girememektedirler.
- Türkiye’de işçi statüsünde çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumuna (SSK), memur statüsünde çalışanlar Emekli Sandığına, bağımsız çalışanlar ise Bağ-Kur kapsamında yer alabilmekte iken, 20.5.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile üç farklı sosyal güvenlik kuruluşu tek çatı altında birleştirilmiştir. Ülkemizde bir işyerinde çalışmasına rağmen sigortalı olmayan çok sayıda kadın vardır. Ev kadınlarına isteğe bağlı sigortalılık olanağı sağlayan uygulama ise primlerin yüksekliği, prim ödemede eşe bağımlı olma ve yeterli bilgi sahibi olmama gibi nedenlerle sınırlı kalmaktadır.
- Çalışma yaşamına girebilen kadınların çalışma yaşamlarını kısa bir dönemde bitirmesi ve/veya kariyerde yükselme doğrultusunda tüm potansiyelini ortaya koyamamasının temel nedeni, ev ve iş yaşamını uzlaştırma konusunda yaşadıkları sorunlardır. Kadın, aile yaşamında çocuk bakımı, yaşlı ve hasta bakımı gibi yükümlülükleri kocası ile ve/veya devletle paylaşmak durumundadır. Ancak ülkemizde kreş gündüz bakımevi gibi sosyal destek kurumları tüm çabalara karşın yeterli sayıya ulaşamamıştır.

Plan ve Programlar

Aktif işgücü politikaları vasıtasıyla istihdamın artırılması 8. Beş Yıllık Kalkınma Plan döneminde önem kazanmıştır. İşgücünün beceri ve yeterliliğini geliştirerek istihdam edilebilirliğin artırılmasını amaçlayan aktif işgücü politikaları, işgücü yetiştirme, (mesleki) eğitim ve işgücü uyum programlarını, mesleğe yöneltme, mesleki danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin sunulmasını, iş arama stratejilerinin geliştirilmesini, işsizler, özürlüler, kadınlar ve gençler gibi dezavantajlı grupların iş bulmasını, girişimcilik eğitimlerini ve istihdam garantili eğitim programlarını kapsamaktadır. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana Plan ve Politikalara Yerleştirilmesi yaklaşımını güçlendirmeye yönelik bazı fırsatlar sunan, entegre bir yaklaşım ve insan odaklı bir kalkınma temelinde işleyen 9. Kalkınma Planında yer alan ana amaçlar aşağıda belirtilen ve açıkça kadınlarla ilgili olan hedeflere dönüştürülmüştür:

Bu kapsamda işgücü piyasasında zorluklarla karşılaşan kadınlar, gençler, uzun süreli işsizler, özürlüler ve eski hükümlüler için fırsat eşitliği sağlanması, kadınların işgücüne ve istihdama katılımlarının artırılması amacıyla çocuk ve diğer bakım hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılması, gençlerin işgücü piyasasında deneyim kazanmalarını sağlayıcı programlar geliştirilmesi; işsizlerin, işgücü piyasası açısından dezavantajlı kesimlerin ve tarım sektöründen açığa çıkacak işgücünün niteliklerinin ve beceri düzeylerinin, işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda, aktif işgücü programları uygulanarak geliştirilmesi ve bu programlara ayrılan kaynakların artırılması; kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarını artırmak için bu kesime yönelik mesleki eğitim imkanları geliştirilerek istihdam edilebilirliklerinin artırılması, yaşlılara yönelik olarak evde bakım hizmetinin desteklenmesi,

kurumsal bakım konusunda ise huzurevlerinin sayısının ve kalitesinin artırılması hedefleri 9. Kalkınma Planı'nda yer almaktadır.

9. Kalkınma Planı'nda işgücü piyasasında esneklik ve güvence arasında dengenin sağlandığı, istihdam üzerindeki yüklerin kademeli bir şekilde azaltıldığı, tüm bireylere eşit istihdam fırsatlarının sunulduğu, sosyal diyalogun güçlendirildiği, daha esnek ve hareketli bir yapıya kavuşturulacağı da belirtilmektedir. Eğitim seviyesinin yükseltilmesi, aktif işgücü politikalarıyla istihdam edilebilirliğin artırılması, işgücü piyasasına girişin kolaylaştırılması ve teşvik edilmesi yoluyla 9. Kalkınma Planı döneminde (2007-2013) işgücüne katılma oranının % 2,1 oranında artırılacağı öngörülmekte, bu artışın temel belirleyicisinin kadınlar olması beklenmektedir. Ayrıca, 9. Kalkınma Planı'nın Plan Dönemi Hedef ve Tahminleri kısmında kadınların işgücüne katılma oranının 2013 yılına kadar % 29,6 olması hedefi yer almaktadır.

Ayrıca 61. Hükümet Programında, istihdamın artırılması ve kayıt dışılığın azaltılması amacıyla güvenceli esneklik anlayışı ve "iş değil insanı koruma" ilkesi çerçevesinde işgücü piyasasının katılıklarının giderilerek başta genç, kadın ve vasıfsız işgücü olmak üzere işsizlere nitelik kazandırılarak işe girişi kolaylaştırmak ve kadınların çalışma hayatına katılımını artırmak amacıyla, çocuk bakımevleri ve kreş hizmetleri için teşvik uygulamalarını hayata geçirme hedeflerine yer verilmiştir. Bununla birlikte kadınların karar alma mekanizmalarındaki etkinliğinin artırılacağı ve kadın konukevlerinde kalan mağdur kadınlar için daha geniş istihdam imkânları oluşturulacağı ifade edilmiştir.

Faaliyet ve Projeler

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı arasında "Kadınlar, engelliler, gazi ve şehit yakınlarına yönelik girişimcilik faaliyetlerinin geliştirilmesi ve kadın istihdamının artırılmasını öngören işbirliği protokolü" 10 Şubat 2012 tarihinde imzalanmıştır. Protokol kapsamında kadın girişimciliğini desteklemeye yönelik stratejiler belirlenmiş; bununla birlikte iş ve aile yaşamının uzlaştırılmasına yönelik önlemler çerçevesinde organize sanayi bölgelerinde çalışan kadınların çocuklarını bırakabilecekleri kreşlerin açılmasının teşvik edilmesi ve gerekli düzenlemelerin yapılması öngörülmüştür.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı arasında; istihdam, çocuk işçiliği ve sosyal yardımlar konularında işbirliği protokolü 17 Şubat 2012 tarihinde imzalanmıştır. Protokolde; iş ve aile yaşamının uyumlulaştırılması ve bu çerçevede kreş hizmetlerinin yaygınlaştırılması, işsizlere yönelik İŞKUR tarafından uygulanan işgücü yetiştirme kurslarına ilişkin eğitim modüllerine toplumsal cinsiyet eşitliği, kadının insan hakları, çalışma yaşamında haklar, kadına yönelik şiddetin önlenmesi, aile eğitimi konularına yer verilmesi için çalışmalar yapılması ve mevsimlik gezici tarım işçileri olarak çalışan kadınların çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılması, şiddet mağduru, tahliyesine bir yıldan az kalmış, kocası ölmüş, kocası tarafından terk edilmiş, kocası cezaevinde olan veya boşanmış kadınların İŞKUR'a erişiminin sağlanması gibi kadınların ekonomik yaşama katılımlarının artırılmasına ve güçlendirilmesine önemli katkı sağlayacak hususlara yer verilmiştir.

Türkiye'nin AB istihdam stratejisine dahil olma çabaları, kadın istihdamının da artırılmasında itici bir role sahiptir. Bilindiği üzere Avrupa İstihdam Stratejisinin 4 boyutundan birisini kadın erkek eşitliği oluşturmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, AB İstihdam Stratejisine dahil olmak üzere çalışmalarını sürdürmektedir. Bu çerçevede, "İstihdam Durum Raporu" hazırlanmış ve kadınların iş piyasasındaki konumları bu raporda incelenmiştir. Ortak

Değerlendirme Belgesine ilişkin çalışmalar devam etmektedir. Bununla birlikte çalışmaları devam eden Ulusal İstihdam Stratejisi Belgesinin taslak metni hazırlanmış olup, söz konusu taslakta kadınların işgücü piyasasına katılımlarının artırılmasına ilişkin belirlenen hedef çerçevesinde kadınların işgücüne katılım oranının 2023 yılına kadar % 35 düzeyine çıkarılması hedeflenmektedir.

Kadınların istihdam edilebilirliklerini arttırmak, daha iyi işlere girişlerini kolaylaştırmak ve kadınların işgücüne katılımlarının önündeki engelleri azaltmak, özellikle yerel düzeyde İŞKUR'un daha etkili kamu istihdam hizmeti sunmasını sağlamak üzere "Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu" Temmuz 2010-Aralık 2011 tarihleri arasında, NUTS II bölgesindeki büyüme merkezlerinde ve artalanlarında yürütülmüştür. Söz konusu Operasyon ile İŞKUR İl Müdürlüklerinin ve ilgili ortakların işgücü piyasasına girmek isteyen kadınlara daha iyi hizmet ulaştırması, mesleki, sosyal güçlendirme, danışmanlık ve girişimcilik eğitimleri ile kadınların istihdam edilebilirliklerinin artırılması, çocuk/yaşlı bakım hizmetlerinin geliştirilmesi, kadınların işgücüne katılımlarını önleyen kültürel engellerle mücadele konusunda farkındalığın ve duyarlılığın artırılması hedeflenmiştir.

İŞKUR tarafından yürütülen işgücü yetiştirme kursları kapsamında girişimcilik ve istihdam garantili kurslardan, meslek ve iş danışmanlığı hizmetlerinden çok sayıda kadın yararlanmıştır. Söz konusu hizmetler devam etmektedir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü tarafından Eylül 2010-Mart 2012 dönemini kapsayan "Çalışma Hayatında Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi" yürütülmüştür. Proje kapsamında; çalışma hayatında cinsiyet eşitliğine yönelik direktifler ve ATAD kararları dikkate alınarak mevzuatımız eşleştirme uzmanları tarafından ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu kapsamda 4857 sayılı İş Kanunu, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve bu kanunlara ilişkin ikincil düzenlemeler ile AB mevzuatı arasında uyumsuzluklar belirlenmiştir. Ayrıca Proje kapsamında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı uzman personeli ve müfettişlerine toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinde iş mevzuatı konusunda eğitimler verilmiştir.

Ülkemizde düşük düzeyde olan kadınların işgücüne katılımını artırmak amacıyla; Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK), Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve kadın sivil toplum kuruluşları tarafından da çeşitli çalışmalar ve projeler yürütülmektedir.

KOSGEB "İş Merkezleri Yoluyla Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesi Projesi" kapsamında İstanbul (Pendik), Nevşehir (Hacıbektas), Kütahya ve Çorum illerinde "Kadın İş Geliştirme Merkezleri (KİŞGEM)" açılmış olup, söz konusu merkezlerde kendi işlerini kurmak isteyen kadın girişimcilere başlangıç desteği verilmektedir.

Bu çerçevede, İŞKUR ile KOSGEB arasında 18.09.2009 tarihinde "Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi İşbirliği Protokolü (UGEPE)" imzalanmıştır. Kadınların da faydalanması hedeflenen program kapsamında 10.000 kişiye girişimcilik eğitiminin verilmesi ve katılımcıların % 30'unun kendi işlerini kurarak istihdama katılması amaçlanmaktadır.

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından sosyo-ekonomik yoksunluk içinde bulunan vatandaşların toplumsal ihtiyaçları karşılanarak topluma entegre olmaları ve ekonomide aktif üretken duruma geçerek, sürdürülebilir gelire ulaşmaları amacıyla, kentsel alanda iş kurmaya yönelik, kırsal alanda yöre şartlarına uygun sürdürülebilir faaliyetlere yönelik gelir getirici proje destekleri verilmektedir.

Bunun yanında Türkiye’de kadın girişimci potansiyelini nicelik ve nitelik bakımından geliştirmek için politikalar belirlemek amacıyla Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından Kadın Girişimciler Kurulu kurulmuştur. Genel Müdürlüğümüz de söz konusu kurulun üyesidir. 81 ilde örgütlenen Kurul, kadın girişimci potansiyelinin nicelik ve nitelik bakımından geliştirilmesi ve daha donanımlı hale getirilmesi amacıyla politika belirlemek ve girişimcilik kültürünün kadınlar arasında gelişmesine öncülük etmek üzere çalışmalar yürütmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Halk Eğitim Merkezlerinde özellikle işgücü piyasası açısından dezavantajlı kesimlerin başında gelen kadın ve genç kızlara ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması için, günümüz ihtiyaçları göz önüne alınarak mesleki kurslar verilmekte, ayrıca bilinçlendirmeye yönelik olarak verilen eğitimlerle kadınların sosyo-kültürel gelişimi sağlanmaktadır.

Mesleki Eğitim Merkezlerinde, Kanun kapsamındaki 131 meslek dalında verilen eğitimle yetiştirilen kadın ve genç kızlar, kalfalık ve ustalık belgesi alarak kalifiye ara insan gücü olarak ya kendi işyerlerini açmakta ya da çeşitli sektörlerde çalışmaktadırlar.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından Anne Baba Dershanesi Projesi yürütülmektedir. Proje ile orta öğretimde kız çocuklarının ilgi ve yetenekleri doğrultusunda mesleklerinin belirlemesi ve eğitimlerinin ailelerce desteklenerek sürdürülebilirliğinin sağlanması hedeflenmektedir.

2008-2012 yılları arasında, GAP Eylem Planı’nın “Sosyal Gelişmenin Sağlanması” bileşeni altında, Sosyal Destek Programı (SODES) oluşturulmuştur. Yaşam kalitesinin yükseltilerek, toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanmasını amaçlayan SODES’in öncelikli hedef grupları arasında, kadınlar da yer almaktadır.

Türkiye’de bazı bölgelerin az gelişmişliğine bağlı olarak yürürlüğe konulan bölge planları bulunmaktadır. Bu kapsamda, Güneydoğu Anadolu Bölgesi için GAP, Doğu Anadolu Bölgesi için DAP, Doğu Karadeniz Bölgesi için DOKAP projesi uygulanmaktadır. Söz konusu Projeler kapsamında Valilikler koordinasyonunda kadınların ve kamu yararına çalışan sivil toplum kuruluşlarının güçlendirilmesini amaçlayan projeler yürütülmektedir.

Ekonomik güçlenmenin en önemli koşulu olan işgücüne katılımı kadınların karşılaştığı engeller ve ekonomik güç paylaşımında yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle kadınlar yoksullaşmakta ve özellikle kadın başlı ailelerde kadınların yükleri daha da ağırlaşmakta olduğundan, kadın yoksulluğunun önlenmesi için dünyada ve ülkemizde örnekleri olan kredi uygulamalarının yaygınlaştırılması ve kadın girişimcilerin ihtiyaç duydukları eğitim, danışma, rehberlik, fon-finance sağlama konularını içeren çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çerçevede yoksulluğu önleme amaçlı olarak Türkiye’de mikrokredi uygulamaları yürütülmektedir. İl Özel İdaresi Kanununun 6’ncı maddesinin (a) bendinde İl Özel İdaresinin görev ve yetkileri arasında yoksullara mikrokredi verilmesinin de yer alması nedeniyle, bu Kanunun söz konusu maddesinin özellikle pozitif ayrımcılık içerecek şekilde kadın yoksulluğunu azaltmaya yönelik olarak 81 İl Valiliğimiz tarafından uygulanmasının kadınların ekonomik açıdan güçlendirilmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılması, kadınların kendilerine olan özgüven ve saygılarının artması ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi bakımından büyük önem taşıdığı hususunu içeren yazı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünce İçişleri Bakanlığı’na gönderilmiştir. İçişleri Bakanlığı’nın bu konuda Valiliklere gönderdiği talimat doğrultusunda bazı illerde mikro kredi uygulaması başlatılmıştır ve sürdürülmektedir.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, bölgesel kalkınma kurum ve kuruluşları ve uluslararası finansal kurumlar ile işbirliği içinde, 2012 yılında 5 yıllık bir süreyi kapsayan “Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Eylem Planı” hazırlanacaktır.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından kırsal alanda yaşayan kadınları tarımsal konularda eğitmek ve kırsaldaki kadının ekonomik ve sosyal konumunu güçlendirmek amacıyla “Kadın Çiftçiler Tarımsal Yayım Projesi” yürütülmektedir.

D) SİYASET VE KARAR ALMA MEKANİZMALARINA KATILIM

Siyasal hayata katılım, bireyin siyasal sistemle kurmuş olduğu ilgiyle ilişkileridir. Bu ilişkiler siyasal olayları izlemek ve bilgi edinmekten, siyasal eylemlerde bulunmaya, oy vermeye, adaylığa ve siyasal karar mekanizmalarında yer almaya kadar uzanan değişik biçim ve boyutlarda kendilerini gösterebilmektedir.

Dünya kadınları, eğitim düzeylerinden, geleneksel yaşam biçimleri ve değer yargılarından, yasalardaki ayrımcı hükümlerden kaynaklanan engeller nedeniyle, yüzyıllar boyunca, içinde yer aldıkları siyasal sistemlerle yeterince bağ kuramadan yaşamışlardır.

Yirminci yüzyılda geleneksel yaşam biçimlerinden çağdaş yaşam biçimlerine yönelişin kazandığı ivme ve özellikle seçme-seçilme konusunda yasalarda yapılan eşitlikçi düzenlemeler, kadınların siyasal katılımında görüntü değişikliğine yol açmıştır.

Yine de günümüzde kadınların siyasal katılımı hala erkeklerle eşit düzeye gelememiştir. Özellikle seçilme hakkından yararlanma ve siyasal karar mekanizmalarında yer alma konusunda cinsler arası eşitsizlik çok belirgin bir biçimde varlığını sürdürmekte ve kadınlar erkeklerin çok gerisinde kalmaktadırlar.

Kadınların siyasal karar mekanizmalarında eksik temsili, demokrasinin anlamına uygun bir biçimde çalışmasına imkan bırakmadığı gibi, “yönetime katılma” konusunda da, cinslerarası eşitsizlik sorununu gündeme getirmektedir.

Kadınların karar alma süreçlerine eşit katılımı sadece adalet ve demokrasi talebi olmakla kalmayıp aynı zamanda kadının statüsünün geliştirilmesinin de gerekli bir koşuludur. Kadının her düzeyde yönetime faal katılımı sağlanmadan ve karar almanın bütün düzeylerine eşitlikçi toplumsal cinsiyet ana yaklaşımı (gender mainstreaming) yerleştirilmeden kalkınma ve çağdaşlık hedeflerine ulaşılamayacaktır.

Kadınların siyasal karar mekanizmalarında eksik temsilinin bir başka olumsuz sonucu da, statüleri konusunda kendisini göstermektedir. Kadının yer almadığı karar mekanizmalarında çok kere kadın sorunlarına duyarlılık yeterince oluşmamakta; bu sorunların yeterince bilincine varılamamakta ve dolayısıyla kadının statüsünü yükseltecek yeterli çözümlere ulaşılamamaktadır.

Bütün bunlar göz önünde tutularak, özellikle son 20 yıldır, dünyanın çeşitli ülkelerinde kadınların siyasal yaşamda gereğince temsil edilmelerini sağlayacak destek politikaları oluşturulmakta; uluslararası sözleşmelerle “cinslerarası eşitlik”, “pozitif ayrımcılık” ve “özel önlemler” kavramları ulusal hukuk düzenlerine aktarılmaya çalışılmaktadır.

1982 tarihli T.C. Anayasası 67, 68 ve 70 inci maddelerinde yerel ve milletvekili seçimlerinde “seçme ve seçilme”, “siyasi parti kurma”, “usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma”, “halkoylamasına katılma”, “kamu hizmetlerine girme” haklarını; 25, 26, 28, 29, 33 ve 34 üncü maddelerinde “düşünce ve kanaat hürriyeti”, “düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti”, “basın hürriyeti”, “toplantı hak ve hürriyetleri”ni tüm vatandaşlara tanımıştır.

Anayasamızın 68 inci maddesinin 6 ıncı fıkrasında yer alan, “siyasal partilerin kadın kolu kuramayacakları”na ilişkin yasak, 23.7.1995 tarih ve 4121 sayılı yasa ile kaldırılmış; böylece siyasal partilere, kadınlar için ek bir katılma alanı açma fırsatı verilmiştir.

Yasalarımızda siyasal haklar konusunda cinsiyet ayrımı yapan hükümler mevcut değildir. Ayrıca 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 83 üncü maddesinde “siyasal partilerin, herkesin dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu prensibine aykırı amaç güdemeyeceği” bildirilerek, cinsiyet ayrımcılığına yönelik parti çalışmaları engellenmiştir.

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 91 inci maddesinde yer alan 1982 tarihli Anayasanın 68 inci maddesindeki yasağa paralel düzenlemenin, Anayasa değişikliği ile uyum sağlamak üzere değiştirilmesiyle, Anayasal düzeyde siyasal partilere tanınan kadın kolları kurma olanağı, yasal düzeye de yansımıştır.

Türkiye Cumhuriyetinde, dünyadaki pek çok ülkeden önce, 1930 yılında yerel seçimlerde, 1934 yılında da milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkını erkeklerle eşit bir biçimde elde eden kadınlarımızın, yüksek bir siyasal katılım düzeyine ulaşmış oldukları söylenemez.

12 Haziran 2011 Genel Seçimlerinde Parlamentodaki kadın milletvekili sayısı 79’a yükselmiştir. Bu sayı oransal olarak % 14,4’e tekabül etmektedir. Bakanlar Kurulunda ise 1 kadın bakan bulunmaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarının siyasal hayata katılım ve temsil konusunda yaptıkları kampanyaların duyarlılık artırdığı, bu duyarlılığın kadınlar arasında bu konudaki talebi artırdığı, artan talebin Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne yansıdığı rakamlarla da açıktır. Kadınların bu başarısı, gelecekte daha da büyük bir talebin Meclise yansması konusunda umut vericidir.

Parlamentodaki kadın milletvekili oranlarının seçim yılları bakımından durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Türkiye’de kadın milletvekili oranları

Seçim yılı	Parlamentodaki milletvekili sayısı	Kadın milletvekili sayısı	Toplam içindeki pay (%)
1935	395	18	4.6
1939	400	15	3.8
1943	435	16	3.7
1946	455	9	2.0
1950	487	3	0.6
1954	535	4	0.7
1957	610	7	1.1
1961	450	3	0.7
1965	450	8	1.8
1969	450	5	1.1
1973	450	6	1.3
1983	400 (1 boş)	12	3.0

1987	450	6	1.3
1991	450	8	1.8
1995	550	13	2.4
1999	550	22	4.0
2002	550	24	4.4
2007	550	50	9.1
2011	550	79	14.4

Kaynak: TBMM Milletvekillerinin Cinsiyete Göre Dağılımı.

Kadının siyasal yaşama katılımının ilk basamağı kabul edilebilecek yerel yönetimlerde de temsili sınırlıdır.

29 Mart 2009 Yerel Seçimlerinde, Türkiye genelinde oy kullanma oranı % 80 olup 81'i il olmak üzere 2946 ilçe ve belde belediyesinde yerel yönetici adayları yarışmıştır. 19 siyasi partinin katıldığı 2009 Yerel Seçimlerinde, 44 kadın il belediye başkanlıklarına, 321 kadın da ilçe ve belde belediye başkanlıklarına aday gösterilmiştir. Söz konusu seçimlerde, Türkiye genelinde toplam 2.948 belediye başkanı seçilmiş olup bunlardan sadece 27 tanesi (% 0,9) kadındır. Bu kadınlardan ise sadece iki tanesi il belediye başkanı olmuştur. 31.790 Belediye Meclis Üyesinin ise 1.340 tanesini (% 4,21) kadınlar oluşturmaktadır. İl Genel Meclisi üye sayısına bakıldığında da durum çok farklı görünmemektedir. Toplam 3.379 İl Genel Meclis üyesinin 110 tanesi (% 3,25) kadındır.

29 Mart 2009 tarihinde gerçekleştirilen yerel seçimlere ilişkin sonuçların cinsiyete göre detaylandırılmış hali aşağıdaki tabloda görülmektedir.

29 Mart 2009 Tarihli Mahalli İdareler Seçim Sonuçları Tablosu

	Erkek	Kadın	Toplam
Belediye Başkanı Sayısı	2.921	27	2.948
Belediye Meclis Üye Sayısı	30.450	1.340	31.790
İl Genel Meclis Üye Sayısı	3.269	110	3.379
Köy Muhtar Sayısı	34.210	65	34.275
Köy İhtiyar Meclis Üyesi Sayısı	137.848	329	138.177
Mahalle Muhtar Sayısı	18.178	429	18.607
Mahalle İhtiyar Heyeti Üye Sayısı	71.174	1.409	72.583
TOPLAM	298.050	3.709	301.759

(İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü/ Kasım 2009)

Tabloda yer alan veriler dâhilinde, kadınların yerel yönetimlerde temsiline hala istenilen düzeye ulaşmadığı söylenebilir. Bunun yanı sıra, Türkiye’de kamu kurum ve kuruluşlarında

üst düzey yöneticiliklerde, kurul, komisyon ve komitelerde de kadınların temsil düzeyinin düşük olduğunu söylemek gerekir. Ancak, Türkiye’de uzmanlık gerektiren mesleklerde kadın oranları oldukça yüksek düzeydedir. Bugün ülkemizde üniversitelerde kadın öğretim elemanı oranı yaklaşık % 40,9’dur. Bu kapsamda, profesörler içerisinde kadın oranı % 27,6, doçentler içerisinde kadın oranı % 32,2, öğretim görevlileri içerisinde kadın oranı % 39,1’dir (TÜİK, 2010-2011). Ayrıca, 162 üniversitenin 10’unda kadın rektör görev yapmaktadır. Mimarların % 39’u (Mimarlar Odası, Mart 2012), avukatların % 38’i (Türkiye Barolar Birliği, Aralık 2011), bankacıların % 49,8’i (Türkiye Bankalar Birliği, Aralık 2011), polislerin % 5,6’sı (TÜİK, 2011) kadındır.

Devlet Personel Başkanlığı’nın 2011 yılı verilerine göre kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilen personelin % 37’si kadın, % 63’ü ise erkektir. Kadınların bürokrasi içerisinde üst düzey karar verici konumlardaki oranının düşük olduğu görülmektedir. Bürokraside üst düzey yöneticilerin % 86,4’ü erkek, % 13,6’sı kadındır. Bürokrasinin önemli alanlarından biri olan ve bütün dünyada erkeklerin egemen olduğu diplomatik görevlerde Türk Dışişlerinde görev yapan 193 Büyükelçimizden 23’ü kadındır (TÜİK, 2011). Ülkemizde 1 kadın Vali (Yalova) bulunmaktadır. 458 Vali Yardımcısından 5’i kadındır. 861 Kaymakam’ın ise 20’si kadındır (İçişleri Bakanlığı Personel Genel Md. Kasım 2010). 107 Kaymakam adayının ise sadece 5’i kadındır (İçişleri Bakanlığı Personel Genel Md. Mart 2012). Kadınların üst düzey bürokrasi içinde durumlarına bakıldığında, hiç kadın müsteşar bulunmamaktadır. Bakanlıklarda 3 kadın Müsteşar Yardımcısı görev yapmaktadır. Ülkemizde, Bağlı Kurumlar ve Bakanlık bünyesindeki görev yapan Genel Müdürlerin 6’sı kadındır. 337 Genel Müdür Yardımcısından 32’si kadın, 1976 Daire Başkanından ise 286’sı kadındır (DPB, Nisan 2012). Ülkemizde savcılarının % 8,3’ü, hâkimlerin ise % 33,6’sı kadındır (HSYK, Ekim 2011).

E) ŞİDDET

Kadına yönelik şiddet tüm dünyada hala en önemli sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorun uzun bir zaman sürecinden geçerek günümüze dek taşınmıştır. Şiddet, özellikle ekonomik açıdan kaynakları kısıt olan toplumlarda daha belirgin olarak görülmektedir.

Kadına yönelik şiddet Pekin Eylem Platformunda, “Kadının fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan, bu tür hareketlerin tehdidini, baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, ister toplum önünde ister özel hayatta meydana geliş olsun, cinsiyete dayalı her türden şiddet” olarak tanımlanmıştır.

Şiddet ne biçimde olursa olsun kadınların hayatına korku ve güvensizliği sokmakta, temel hak ve özgürlüklerini kullanmalarını engellemektedir. Özellikle aile içi şiddet, yaygınlığı tam olarak bilinemeyen, aile mahremiyetinin bir unsuru olarak görülerek gizlenen, bu sebeple de mücadele edilmesi ve önlenmesi güç bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de de kadına yönelik şiddet, tüm dünyada olduğu gibi hala en önemli sorun alanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2008”

Kadına yönelik aile içi şiddeti izlemek ve aile içi şiddetle mücadele etmek için göstergeler belirlenebilmesi amacıyla, ilk kez ülke genelinde Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün yararlanıcı kurum olduğu, Avrupa Birliği 2005 yılı Katılım Öncesi Mali Yardım Programı kapsamında “Kadına yönelik şiddetin kaynağı ve türleri nelerdir?” sorusuna yanıt verecek olan büyük ölçekli “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması” yürütülmüştür.

Sonuçları TÜİK “Resmi İstatistik Programı” kapsamında resmi veri olarak değerlendirilen Araştırma’nın temel bulguları ve istatistikler ise Şubat 2009 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda kamuoyuna sunulmuştur.

Araştırma’ya ilişkin bazı çarpıcı veriler şu şekildedir:

- Ülkemiz genelinde eşi veya eski eşi tarafından fiziksel şiddete maruz bırakılan kadınların oranı % 39’dur.
- Hayatının herhangi bir dönemde duygusal şiddet yaşayan kadınların oranı % 43,9’dur.
- Sadece cinsel şiddete maruz kalan kadınların oranı % 15,3’tür.
- Fiziksel veya cinsel şiddetin birlikte yaşanma yüzdesi 41,9’dur.
- Kentte fiziksel şiddet oranı % 38 iken kırdı % 43’tür.
- Yaşadıkları fiziksel şiddet sonucunda yaralanan kadınların oranı % 25’tir.
- En az bir kez fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmış kadınlardan eğitimi olmayanların oranı % 55,7, lise ve üzeri düzeyde eğitim alanların oranı ise % 27’dir.
- ‘Bazı durumlarda erkekler eşlerini dövebilir’ ifadesine katılan kadınların oranı % 14,2’dir.
- Yaşadıkları şiddeti kimseye anlatamayan kadınların oranı % 48,5’tir.
- Şiddet yaşayan kadınların sağlık sorunları yaşama, intihar etmeyi düşünme ya da deneme olasılıkları en az iki kat artmaktadır.
- Her 10 kadından 1’i gebeliği sırasında fiziksel şiddete maruz kalmıştır.
- Cinsel şiddet birçok durumda fiziksel şiddet ile birlikte yaşanmaktadır; kadınların % 42’si fiziksel veya cinsel şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.
- Sadece eğitim düzeyi düşük olan kadınlar şiddete maruz kalmamaktadır. Eğitim düzeyi daha yüksek olan kadınlar arasında bile her 10 kadından 3’ü eşleri tarafından fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmıştır.
- Evlenmiş kadınların hayatındaki en yaygın şiddet eşlerinden gördükleri şiddettir.
- Kadınların % 7’si çocukluklarında (15 yaşından önce) cinsel istismar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Araştırma’nın sonuçları, kadına yönelik şiddetle mücadele etmek için alınacak önlemler ve üretilecek politikalara temel oluşturacaktır.

(Araştırma hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. www.kadininstatusu.gov.tr/ “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması” Bölümü)

Şiddete İlişkin Yasal Durum

Aile içindeki şiddetin önlenmesi amacıyla 1998 yılında çıkarılan 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun şiddete karşı çok önemli bir güvence sistemi getirmiştir. Bu düzenleme ile Türkiye’de ilk kez aile içi şiddet kavramı hukuksal metinde tanımlanmış ve aile içi şiddetin vuku bulduğu durumlarda mağdurun şikayeti olmaksızın (üçüncü şahısların bildirimiyle) polis ve adalet mekanizmasının harekete geçmesi sağlanmıştır. Bu Kanun’un uygulanmasına yönelik olarak İçişleri Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı tarafından genelgeler çıkarılmış ve bu konuda çeşitli eğitim programları uygulanmıştır.

4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunun uygulanmasındaki aksaklıkların giderilmesini teminen Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün koordinatörlüğünde ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinin hukukçu temsilcileri ile yapılan bir dizi toplantı sonucunda bir Değişiklik Tasarısı hazırlanmıştır. 4320 sayılı Kanun'da Değişiklik yapılmasına dair Kanun, 4 Mayıs 2007 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanun ile şiddet kavramı geniş yorumlanarak evli olmalarına rağmen fiilen ayrı yaşayan, mahkemece ayrılık kararı verilen veya yasal olarak ayrı yaşama hakkı olan aile bireyleri ve çocuklar da koruma altına alınmaktadır. "Kusurlu eşin veya diğer aile bireyinin" ifadesinin kullanılması ile aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireyleri hakkında da tedbir kararına hükmedilmesine olanak sağlanmaktadır. Ayrıca Kanun'da öngörülen tedbirler arasına aile mahkemesi hakiminin uygun görmesi halinde, şiddet uygulayan bireyin rehabilitasyonu amacıyla "Bir sağlık kuruluşunda muayene veya tedavi için başvurusu" tedbiri eklenmiştir.

Bunlara ek olarak değişiklik ile Kanun'dan yararlanmak için yapılacak başvuruların ve infazı için yapılan icrai işlemlerin harca tabi olmayacağı da hükme bağlanmıştır.

"Ailenin Korunmasına Dair Kanunun Uygulanması Hakkında Yönetmelik" ise, yine Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün koordinatörlüğünde, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının ve sivil toplum örgütlerinin hukukçu temsilcilerinin katılımlarıyla hazırlanmış; 1 Mart 2008 tarih ve 26803 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Yönetmelik ile 4320 sayılı Kanun'da yer alan tedbirler ayrıntılı olarak düzenlenmiş; aile içi şiddet, ihbar ve şikayet gibi kavramlara açıklık getirilmiş; nafaka ve tedbir kararlarının yerine getirilmesi ve usul işlemleri de kanun uygulayıcılara ve vatandaşlara yol gösterecek şekilde ele alınmıştır.

Ancak bu düzenlemelere rağmen, uygulamada duyulan ihtiyaç nedeni ile Kanun'un ivedilikle yeniden değerlendirilmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu kapsamda, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde, ilgili tüm kurum ve kuruluşların da katkılarıyla Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun hazırlanmış ve 20 Mart 2012 tarih ve 28239 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanunun amacı; "şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir." Kanun ile; korunan kişi ile şiddet uygulayan ve uygulama ihtimali bulunan kişi hakkında alınabilecek koruyucu ve önleyici tedbirler ayrıntıları ile düzenlenmiştir. Korunan kişi hakkında; barınma yeri tespiti, geçici maddi yardım yapılması, psikolojik mesleki, hukuki ve sosyal destek hizmetlerinin verilmesi, resen geçici koruma altına alınması ve kreş imkânından faydalandırılması hakkında verilecek koruyucu tedbir kararlarının mülki amir tarafından, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise ilgili kolluk amirlerince koruyucu tedbir kararı alınabilecek ve kararlar verilirken delil ve belge aranmayacaktır.

Korunan kişi hakkında; işyeri ve yerleşim yerinin değiştirilmesi, aile konutu şerhi konulması ve hayati tehlikenin bulunması halinde kimlik ve diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesi hakkında verilecek koruyucu tedbir kararlarının hakim tarafından verilmesi düzenlenmiştir.

Şiddet uygulayan ya da uygulama ihtimali olan kişiye ise hakim tarafından; korunan kişiye yönelik şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmama; evden uzaklaştırılma; korunan kişi-kişilere yaklaşmasının önlenmesi; korunan kişinin şahsi ve ev eşyalarına zarar vermemesi; silahı varsa veya silah taşıması zorunlu bir kamu görevi ifa etse bile zimmetinde bulunan silahı ilgili birimlere teslim etmesi; alkol, uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılığı var ise hastaneye yatmak dahil muayene ve tedavisinin sağlanması düzenlenmiştir.

Ayrıca hakim tarafından velayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hakkında karar verilebileceği, şiddet uygulayan kişi ailenin geçimini sağlayan kişi ise hakim tarafından durumun özellikleri göz önüne alınarak talep edilmese dahi nafakaya hükmedilebileceği düzenlenmiştir.

Şiddet uygulayan kişinin tedbir kararlarına aykırı hareket etmesi halinde üç günden on güne kadar zorlama hapsine tabi tutulması düzenlenmiştir. Ayrıca, şiddetin önlenmesi ve koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik olarak destek ve izleme hizmetlerinin yedi gün yirmi dört saat esas ile yürütüleceği “Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri”nin kurulması ve verilecek destek hizmetleri düzenlenmiştir.

Konuya ilişkin en temel yasal düzenlemelerden biri de 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’dur. 1 Haziran 2005’te yürürlüğe giren bu yasada da yine reform niteliğinde düzenlemelere yer verilmiştir. Bu düzenlemelerden en önemlisi yasada kadın ve kız ayrımının kaldırılmış olmasıdır. Eski Ceza Kanununda, kadının mağdur olduğu birçok suç topluma karşı işlenen suçlar olarak düzenlenmişken, yeni TCK ile bu anlayış terk edilmiş ve bu suçlar bireye karşı işlenen suçlar kapsamına alınmıştır. Eski TCK’da düzenlenmemiş olan evlilik içi tecavüz, işyerinde cinsel taciz gibi suçlar da ilk kez bu yasada düzenlenmiş bulunmaktadır. Yine, yeni TCK’da evlilik vaadiyle kızlık bozma suçunun kaldırılmış olması, önemli yenilikler arasındadır.

Bir önceki Türk Ceza Kanununun “töre” cinayetlerinde indirim yol açan maddesi 2000 yılında yasa kapsamından çıkarılmış olmakla beraber yeni Türk Ceza Kanunu ile “töre saikiyle” öldürme, kasten öldürme suçunun nitelikli halleri arasında düzenlenmiş, faillerinin yasada öngörülen en ağır ceza olan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılması hükmü getirilmiştir.

Belediye Kanunu ile şiddete uğrayan kadınlara hizmet vermek üzere belediyeler de yetkili kılınmıştır. Bu Kanunla Büyükşehir Belediyeleri ile nüfusu 50.000’i geçen belediyelere kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açma görevi verilmiştir. Böylece şiddete uğrayan kadınlara verilen koruyucu ve önleyici hizmetlerin geliştirilmesi mümkün olacaktır.

Plan ve Programlar

Halen uygulama döneminde bulunduğumuz 2007–2013 yıllarını kapsayan 9. Kalkınma Planında şiddetin, bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de daha çok kadın ve çocukların maruz kaldığı bir sorun olduğu, kadınlara karşı şiddetin ve istismarın önlenmesi için toplumun bilinçlendirilmesine yönelik eğitim ve bilgilendirme çalışmalarının devam ettiği belirtilmektedir. Ayrıca, Temel Amaçlar; Gelişme Eksenleri bölümünde kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla, bu konudaki toplumsal bilincin artırılacağı hedefine yer verilmiştir.

Ayrıca 61. Hükümet Programında kadın konukevlerinin yaygınlaştırılması hedefi yer almakta olup konukevlerinde kalan kadınlar için daha geniş istihdam imkânları oluşturulacağı belirtilmiştir.

Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Konusunda KSGM Tarafından Yürütülen Faaliyetler

Kadının statüsünün güçlendirilmesi ve kadının insan haklarının korunması konusunda ulusal mekanizma olarak 1990 yılında kurulan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), 2004 yılında yeniden yapılandırılmış, 2011 yılında 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar

Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK ile Bakanlığa bağlı hizmet birimi olarak yeniden teşkilatlanmıştır.

KSGM, kadına yönelik her türlü şiddet, taciz ve istismarın önlenmesi ve ortadan kaldırılması amacıyla başta yasal çalışmalar olmak üzere, işbirliğine dayalı çalışmalar yapmakta; projeler, kampanyalar yürütmekte; toplantı, konferans, seminerler düzenlemekte; diğer kurum-kuruluşlarca yürütülen çalışmalara katkı sağlamaktadır. Sığınmaevlerinin KSGM'ye bağlanmasıyla ise kadınlara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütme ve koordine etme görevlerini de üstlenmiş; icracı ve taşra teşkilatına sahip bir kurum haline gelmiştir.

Türkiye bugüne dek taraf olduğu pek çok uluslararası insan hakları sözleşmelerinin gereği olarak ve artan toplumsal duyarlılığın yönlendirmesi ile uluslararası toplumun gündeminde de giderek daha çok ağırlık kazanan "namus cinayetleri" konusundaki çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Bu çerçevede Türkiye, Birleşmiş Milletler 59. Genel Kuruluna sunulan ve kabul edilen "Namus Adına Kadınlara Yönelik İşlenen Suçların Önlenmesi Doğrultusunda Çalışmak" başlıklı Karar Tasarısına İngiltere ile birlikte ana sunucu olmuştur.

2004 yılında, 25 Kasım “Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele ve Dayanışma Günü” kapsamında, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu işbirliği ile başlatılan ve 2006-2010 yılları arasında yine bu iki kuruluş tarafından yürütülmüş olan Türkiye 4. Ülke Programı-Toplumsal Cinsiyet bileşeni kapsamına dahil edilen “Kadına Karşı Şiddete Son Ulusal Kampanyası” yürütülmüştür. Kampanya kapsamında, ulusal televizyon kanalları ve sinemalarda gösterilen spot filmler hazırlanmış, “Kadına Karşı Şiddete Son” konulu afişler çeşitli illerde billboardlar, mağazalar ve alışveriş merkezlerinde sergilenmiş, basılı ve görsel materyal hazırlanmış ve dağıtımı gerçekleştirilmiş, Süper Lig takımları oyuncularının maçlara "kadına yönelik şiddete son" yazılı banner ve tişörtlerle çıkmaları sağlanmıştır. Yürütülen “Kadına Karşı Şiddete Son Ulusal Kampanyası”, Avrupa Konseyi tarafından iyi uygulama örneği seçilmiştir.

Bir diğer önemli gelişme 2005 yılında Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu oluşturulmasıdır. Komisyon çalışmaları sonucunda hazırlanan Raporda, kadına yönelik şiddet ve töre/namus cinayetleri konusunda alınacak önlemlere ilişkin öneriler ve sorumlu kuruluşlar belirlenmiştir. 4 Temmuz 2006 tarihinde yayımlanan “Çocuk ve Kadına Yönelik Şiddet Hareketleri ile Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi için Alınacak Tedbirler” konulu 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile kadına yönelik şiddet ve töre/namus cinayetleri konusunda koordinatör kurum olarak Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü belirlenmiştir.

KSGM, söz konusu koordinasyon görevi çerçevesinde çalışmalarını sürdürmekte, Genelge’de belirlenen sorumlu ve işbirliği kuruluşlarının Genelge kapsamında gerçekleştirdikleri faaliyetlere ilişkin bilgileri üçer aylık dönemler halinde izleyerek Başbakanlığa sunmaktadır. Dönemsel raporlar Genel Müdürlüğün web adresinde de yayınlanmaktadır. Bugüne dek 22 dönem raporu hazırlanmıştır.

KSGM, gerek 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi’nin ilgili tedbirleri kapsamında gerekse yürüttüğü projeler ve kampanyalar ile farkındalık yaratma ve zihniyet dönüşümünün sağlanması amacıyla aşağıda yer alan çalışmaları gerçekleştirmiştir:

- KSGM koordinatörlüğünde kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin katılımı ile “Kadına Yönelik Şiddet İzleme Komitesi” 2007 yılında oluşturulmuştur. Komite bugüne kadar, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı’nın başkanlığında beş toplantı gerçekleştirmiştir. Komite toplantılarında ilgili

kurum ve kuruluşlarca bu konuda yürütülen çalışmalar ve yaşanan problemler konusunda bilgi ve deneyim paylaşımında bulunmaktadır. Beşinci Komite Toplantısı 11 Nisan 2011 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

- Genelge'nin "B. Kadına Yönelik Şiddet Konusundaki Çözüm Önerilerinin Yaşama Geçirilmesinde Koordineli Çalışması Gereken Kurumlar" ana başlığı, Eğitim alt başlığının 6. maddesinde yer alan "*Sağlık görevlileri, yargı mensupları, kolluk kuvvetleri, öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, çocuk gelişimi uzmanları, ve diğer meslek gruplarının lisans ve hizmet içi eğitim programlarında kadına yönelik şiddet konusu yer almalıdır.*" tedbiri gereğince ilgili kurum-kuruluşlarla işbirliği yapılarak eğitim protokolleri imzalanmış, eğitimler başlatılmıştır. Bu kapsamda;

- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ile İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü işbirliğiyle hazırlanan "***Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesinde Polis'in Rolü ve Uygulanacak Prosedürler Eğitimi Projesi Protokolü***" 26 Aralık 2006 tarihinde dönemin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı ile İçişleri Bakanı arasında imzalanmıştır. Hizmet içi eğitimler yoluyla "kadına karşı şiddet, aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi, şiddet mağdurlarına yaklaşım tarzı, 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve diğer ilgili kanunların uygulanması" konularında farkındalık ve duyarlılığı artırmak amacıyla 45.000 emniyet teşkilatı personelinin eğitimi sağlanmıştır.

- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ile Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü işbirliğiyle hazırlanan "***Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Sağlık Personelinin Rolü ve Uygulanacak Prosedürler Eğitimi Protokolü***" 3 Ocak 2008 tarihinde dönemin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı ile Sağlık Bakanı arasında imzalanmıştır. Sağlık personelinin kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede duyarlılığını arttıracak; mesleki beceri ve eğitim formasyonunu geliştirecek Protokol kapsamında; 81 il sağlık müdürlüğü yöneticileri ile birinci, ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmeti sunan kurum ve kuruluşlarda çalışan doktor, hemşire, ebe ve diğer sağlık personeli olmak üzere sağlık çalışanlarının kadına karşı aile içi şiddetle mücadelede duyarlılığını artırarak, mesleki beceri ve eğitim formasyonunu geliştirecek eğitimler devam etmektedir. Halihazırda 65.000 personelin eğitimi tamamlanmıştır.

- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ile Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı işbirliğinde hazırlanan "***Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Yargı Mensuplarının Rolü Projesi Protokolü***" 1 Nisan 2009 tarihinde dönemin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı ile Adalet Bakanı arasında imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Protokol kapsamında; çeşitli yargı ve adalet hizmetleri mensuplarının; kadına karşı şiddet, aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliği, şiddet mağdurlarına yaklaşım tarzı, kadına yönelik şiddet alanında çalışma yapan diğer kurum ve kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği konularında farkındalık ve duyarlılığının artırılması amaçlanmıştır. Ülke genelinde aile mahkemelerinde görev yapan aile mahkemesi hakimi ile aynı yerlerde görev yapan ve aile içi şiddet ile ilgili suçları soruşturan Cumhuriyet savcılarına yönelik olarak eğitim seminerleri kapsamında 168 aile mahkemesi hakimi ve 158 savcının eğitimi tamamlanmıştır.

- Söz konusu Protokollerin yanı sıra, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü ve Emniyet Genel Müdürlüğü arasında, 22 Ekim 2009 tarihinde "Aile İçi Şiddet Mağdurlarına ve Mağdur Çocuklara Yönelik Verilen Hizmetlerin Kurumsal Kapasitesinin Artırılması ve İşbirliğinin Geliştirilmesine İlişkin Protokol" imzalanmış ve aynı işbirliğinin kırsal kesimde

gerçekleştirilebilmesi için 9 Kasım 2010 tarihinde benzer protokol Jandarma Genel Komutanlığı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü arasında imzalanmıştır. 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi'nde yer alan tedbirlerin hayata geçirilmesine de hizmet edecek olan söz konusu Protokollerin temel hedefi; aile içi şiddet mağdurları ile mağdur çocuklara sunulan hizmetlerde, uygulamadan kaynaklanan sorunların giderilmesi, kurumlar arası işbirliğinin geliştirilmesi ve hizmet kapasitesinin artırılmasıdır. Şiddete uğrayan ya da bu riski taşıyan kadınların beraberlerinde getirdikleri çocuklarının can güvenliği riski taşıdıkları da göz önünde bulundurularak kendilerine yönelik hizmetlerin 7 gün 24 esası ile en kısa sürede güvenlik güçleri tarafından ilk kabul birimlerine ulaştırılmaları ile başlamaktadır. Bu protokoller sonrası tüm illerde oluşturulan güvenli ilk kabul birimlerine ulaştırılan kadınlar en kısa sürede kadın konukevlerine kabul edilmektedir. Bu kapsamda tüm illerde oluşturulan bu birimlerin meslek elemanları ile güçlendirilerek kapasitelerinin artırılması çalışmaları sürdürülmektedir.

Emniyet Genel Müdürlüğü ile imzalanan Protokol gereğince Emniyet Teşkilatı tarafından aile içi şiddetin önlenmesine ilişkin gerçekleştirilecek her türlü eğitim faaliyetini gerçekleştirebilecek, toplumsal cinsiyet algısına ve duyarlılığına sahip bir uzman eğitici grubunun yetiştirilmesi amacıyla "Kadına Yönelik Aile içi Şiddetin Önlenmesinde Polis'in Rolü ve Uygulanacak Eğitimler Uzman Eğitici Yetiştirme Projesi" başlatılmıştır. Programın hedefi Emniyet Teşkilatı içinde aile içi şiddetin önlenmesine ilişkin gerçekleştirilecek her türlü eğitim, seminer, sempozyum ve bilimsel aktiviteyi gerçekleştirebilecek bir uzman eğitici grubu yetiştirilmesi ve aile içi şiddet olaylarına yönelik polis müdahale modelinin oluşturulmasıdır. Mayıs 2010'da başlayan Proje Şubat 2011'de tamamlanmıştır.

Yine Emniyet Genel Müdürlüğü ile imzalanan söz konusu Protokol kapsamında, ülke genelindeki tüm polis merkezlerine Pol-Net üzerinden "Aile İçi Şiddet Olayları Kayıt Formu" iletilmiştir. Böylece; aile içi şiddet olaylarına ilişkin veriler sağlıklı bir şekilde toplanacak, daha sonra analizleri yapılacak, şiddet mağdurlarına destek veren başka kurum ve kuruluşlarla ilişkiler izlenecek, aksaklıklar doğru ve zamanında tespit edilecek, diğer kurum ve kuruluşlarca alınması gereken önlemler hızlandırılmış olacaktır.

Bu form ile ayrıca polis tarafından mağdurun risk değerlendirmesi yapılarak, teslim edileceği birimlerin dikkati çekilecek ve böylece yaşanması muhtemel olumsuz durumların önüne geçilmesi mümkün olacaktır.

- Nisan 2010 tarihinde "Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesinde Din Görevlilerinin Rolü ve Uygulanacak Prosedürler Eğitimi Projesi" Protokolü dönemin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı ve Diyanetten Sorumlu Devlet Bakanı arasında imzalanmıştır. Birinci adımda İç Anadolu Bölgesi ve İstanbul'da, 8 eğitici eğitimi gerçekleştirilmiştir. İkinci adımda, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yurtdışında görevlendirilecek din görevlileri ve Başkanlığa bağlı olarak faaliyet gösteren Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarının bulunduğu iller tercih edilerek proje uygulamasına devam edilecektir. 2015 yılına kadar sürdürülmesi amaçlanan eğitimlerde hedef, Türkiye'de görev yapan 100.000 civarındaki din görevlisine ulaşmaktır.

- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınlara sırf kadın olmaları nedeniyle uygulanan her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasında erkeklerin bilinçlendirilmeleri ve sürece dâhil edilmelerinin öneminden hareketle, Genelkurmay Başkanlığı ile yapılan işbirliği sonucunda kadına karşı şiddetle mücadelenin önemli bir parçasını teşkil eden erkeklerin konuya duyarlılığını arttırmak amacıyla, vatani görevini yapmakta olan er ve erbaşlara yönelik "Yurttaşlık Sevgisi" dersi kapsamına; kız çocuklarının okullaşması, kadın-erkek eşitliği, kadının insan hakları, kadına yönelik şiddet, töre ve namus

cinayetlerinin önlenmesine ilişkin konular dahil edilmiştir. Her celp döneminde er ve erbaşlara verilen eğitimlerle 450.000 erkek bilinçlendirilmektedir.

- Söz konusu çalışmaların dışında, Türkiye’de kadınların toplumsal fırsatlardan erkeklerle eşit biçimde yararlanmalarının sağlanması ve kadının insan haklarının korunması hedeflerine dönük olarak hazırlanan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi”, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından, 2005 Yılı AB Katılım Öncesi Mali Yardımı Programı kapsamında 2007-2008 yıllarında yürütülmüş olup, 2008 sonu itibarıyla tamamlanmıştır. Proje iki bileşenden oluşmaktadır. Bunlardan birincisi “Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi Eşleştirme Projesi”, ikincisi “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi”dir.

– **“Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi Eşleştirme Projesi”** kapsamında; Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün kurumsal kapasitesi eğitim programları ile güçlendirilmiş; “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013) ilgili tüm tarafların katılımı ile hazırlanmış; “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kurumu” oluşturulmasına yönelik Tartışma Dokümanı hazırlanmış; Genel Müdürlüğün web sayfası yenilenmiş; kamu kurum kuruluşlarının çeşitli kademelerindeki yöneticilerine yönelik farkındalık ve duyarlılık artırıcı “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitim Programları” düzenlenmiştir.

– **“Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi”** kapsamında ise aile içi şiddete maruz kalan ve risk altındaki kadınlara hizmet sunan kurum ve kuruluşların kapasiteleri gerçekleştirilen eğitimler, toplantı ve konferanslar aracılığıyla artırılmış, ilgili paydaşlar arasındaki iletişim ve işbirliği güçlendirilmiş, üretilen ve sergilenmesi sağlanan görsel materyaller aracılığıyla toplumsal farkındalık ve duyarlılığın artmasına katkı sağlanmıştır.

– Proje kapsamında; ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler ve bu alanda çalışma yürüten sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin katılımı ve işbirliği ile “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2007-2010” hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

Ulusal Eylem Planı, kısa, orta ve uzun vade olmak üzere 3 uygulama dönemini kapsamaktadır. Planın amacı, ülkemizde aile içinde kadına yönelik her tür şiddetin ortadan kaldırılması için gerekli önlemlerin uygulamaya konulmasıdır. Söz konusu Ulusal Eylem Planı ile yasal düzenlemeler, toplumsal farkındalık ve zihniyet dönüşümü, kadının sosyo-ekonomik durumunun güçlendirilmesi, koruyucu hizmetler, tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri ve sektörler arası işbirliği olmak üzere 6 temel alanda iyileştirmeler hedeflenmiştir.

Ulusal Eylem Planı’nda yer alan tedbirlere ilişkin uygulamaların izlenmesi, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından, dönemsel toplantılar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Uygulama dönemi sona eren ve 2011-2015 dönemi için revize edilen söz konusu Eylem Planı’nın çalışmaları tamamlanmak üzeredir.

- Bu çalışmalara ek olarak, gerek Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi kapsamında gerçekleştirilen eğitimlerin sürdürülebilirliğini sağlamak, gerekse 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesinin “Ülke genelinde tüm kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve özel sektör çalışanlarına yönelik ‘toplumsal cinsiyet eşitliği’ eğitimi verilmesinin zorunlu hale getirilmesi sağlanmalıdır” tedbiri gereğince; kadın erkek eşitliği bakış açısının kurumların plan, program ve projelerinde yer almasını sağlamak, farkındalık oluşturarak toplumdaki duyarlılığı artırmak amacıyla Mart 2009-Eylül 2010 yılları arasında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ulusal bütçe kaynakları ile ülke genelinde 1358 İlçe

Halk Eğitim Müdür/Müdür Yardımcıları, İlçe Tarım Müdürüne; Ekim 2010 tarihinden itibaren ise 742 İlçe Milli Eğitim ile Sosyal Hizmet Müdürüne yönelik olarak **“Kadın Erkek Eşitliği ve Toplumsal Cinsiyet Eğitimi”** verilmiştir. 2011 yılı Kasım ayından itibaren ise İŞ-KUR İl Müdür Yardımcıları, şube müdürleri, uzman, uzman yardımcısı ile araştırmacılara yönelik eğitimlere başlanmıştır. Eğitimlere 200 kişi katılım sağlamıştır. Üç gün süren eğitim programının son günü kadına yönelik aile içi şiddet konusuna ayrılmıştır. 2011 yılı sonunda 2300 kişiye ulaşılan eğitim programına 2012 yılında da devam edilmektedir.

- Söz konusu eğitimlerin yanı sıra, geleceğin medya profesyonelleri olan Türkiye’deki çeşitli iletişim fakültelerinden öğrencilere toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet konularında farkındalık kazandırılması amacıyla 2008 yılından bu yana, toplam 280 öğrencinin katılımıyla **“Toplumsal Cinsiyet ve Medya Atölyesi”** çalışmaları düzenlenmiştir. 2012 yılı içinde 2 kez gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.
- Ayrıca, 2008 yılından bu yana **“Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Yerel Medya Çalışanlarının Rolü ve Haber Yazma Atölyesi”** çalışmaları yürütülmektedir. Bugüne kadar Atölye Çalışmasına toplam 170 medya çalışanı katılım sağlamıştır. 2012 yılı içinde iki kez gerçekleştirilmesi planlanan atölye çalışması kapsamında, yerel medya çalışanlarına yönelik olarak toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet konularında farkındalık kazandırmak amaçlanmaktadır.

Şiddete Karşı Mücadelede Kurumsal Yapı

Temel insan hakları ve özgürlüklerinin ihlali olan kadına yönelik aile içi şiddet, bilindiği üzere kadınlara erkek arasındaki eşit olmayan güç ilişkilerinin sonucu ortaya çıkan toplumsal bir sorundur. Bu sorun ile mücadelede en önemli mekanizmaların başında ise kadın sığınma evleri/konuk evleri gelmektedir.

Türkiye'nin ilk bağımsız kadın sığınma evi Kadın Dayanışma Vakfı tarafından 1993 yılında açılmıştır. Sığınma evi açılmasında öncü kuruluşlardan biri de 1995 yılında hizmete açtığı sığınma evi ile Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı olmuştur.

Ülkemizde kamu kurumlarına bağlı ilk kadın konuk evi ise Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı olarak 1990 yılında hizmete açılmıştır. 633 sayılı KHK ile kadın konuk evleri Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün yetki ve sorumluluğuna bırakılmış olup halen 55 kadın konukevi hizmet vermektedir. Sivil toplum kuruluşlarına bağlı 3 ve yerel yönetimlere bağlı 28 olmak üzere Bakanlığa bağlı olanlar dışındaki konukevi/sığınmaevlerinin sayısı ise 31’dir. (Bunlardan 2’si insan ticareti mağdurlarına hizmet vermektedir.) Sığınmaevleri/konuk evlerinin yaygınlaştırılması konusundaki çalışmalar ivme kazanarak devam etmektedir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüne bağlı kadın konuk evlerine, eşler arası anlaşmazlıklar nedeniyle korumasız kalıp terk edilen kadınlar, cinsel, fiziksel ve duygusal istismara uğrayan kadınlar, kendi bünye veya çevre koşullarından doğan ve kontrolleri dışında oluşan maddi ve sosyal yoksunluk içine düşmüş kadınlar, istenmeyen evliliklerle karşı karşıya kalan kadınlar, daha önce madde ve alkol bağımlılığı olup da bu konuda tedavi görmüş ve alışkanlıklarını terk etmiş kadınlar, cezaevinden yeni çıkmış kadınlar ile evlilik dışı çocuk sahibi olan ve bu nedenle ailesi tarafından reddedilen kadınlar kabul edilmektedir.

Kadın konuk evlerine kabul edilen kadınlardan, hiçbir geliri olmayan veya geliri olup temel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz olduğu saptanan kadınlara ve varsa beraberlerindeki

çocuklarına harçlık, giyecek, tedavi, eğitim, yol giderlerinin karşılanması konusunda bütçe olanakları ölçüsünde yardım yapılmaya çalışılarak bakım ihtiyaçları karşılanmaktadır.

Bunlara ek olarak, İçişleri Bakanlığı tarafından, Avrupa Birliğinin mali katkısı, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonunun teknik ve uzmanlık desteği ile Mart 2008- Kasım 2010 döneminde yürütülmüş olan “Şiddete Uğramış Kadınlarla İlgili Sığınma Evleri Projesi” konuya ilişkin önemli bir çalışmadır.

Proje ile ülkemizde kadınların insan haklarının korunmasına katkıda bulunmak ve şiddete uğrayan kadınlara yeterli düzeyde koruma sağlamak üzere, belediyelere kadın sığınmaevi kurup işletme konusunda destek vermek amaçlanmıştır. Bu proje kapsamında yapımı tamamlanarak hizmete hazır hale getirilmiş kadın konukevlerinden 2’si Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve yerel yönetimler arasında imzalanan işbirliği protokolleri ile Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’ne bağlı olarak hizmet vermeye başlamıştır.

Şiddete uğrayan ya da uğrama riski taşıyan ve desteğe gereksinimi olan kadınlara yönelik danışma hizmetleri de kadına yönelik şiddetle mücadelede diğer bir önemli mekanizmadır. Bu çerçevede;

- Şiddete uğrayan ya da uğrama riski taşıyan ve desteğe gereksinimi olan kadınlara ve çocuklara psikolojik, hukuki ve ekonomik alanda danışmanlık hizmetleri sunmak ve yararlanabilecekleri hizmet kuruluşları konusunda bilgilendirerek, gereksinim duydukları hizmet türüne en kısa zamanda ulaşmalarını sağlamak amacıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı “Alo 183 Aile Kadın, Çocuk, Özürlü Sosyal Hizmet Danışma Hattı” hizmet vermektedir.
- Barolara bağlı kadın danışma merkezleri, kadın hakları/hukuku komisyonu/kurulu adı altında Medeni Kanun başta olmak üzere, temel yasalarda kadın erkek eşitliğinin sağlanması konusunda çalışmalar yapmakta, kadın hakları ve nereye, nasıl başvurulacağı hususunda yeterli bilgiye sahip olmayan kadınlara ücretsiz olarak danışmanlık hizmeti vermektedirler.
- Bünyesinde kadın hukuku komisyonu bulunan baro temsilcilerinin katılımıyla oluşan Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonu (TÜBAKKOM) ise yine aile içi şiddet de dahil olmak üzere, kadınlara karşı yapılan her türlü ayrımcılıktan kaynaklanan sorunlara çözüm getirilmesi için çalışmalar yürütmektedir.
- Şiddete uğrayan kadınlara yönelik çeşitli hizmetler, sivil toplum kuruluşlarınca da yürütülmektedir. Bu kuruluşlar tarafından danışma merkezlerinde, kadınlara hukuki ve psikolojik destek verilmekte, gerekli hallerde de sığınma evlerinde barınma olanağı sağlanmaktadır.
- Bunlara ek olarak, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı 48 “Aile Danışma Merkezi”nde ve 97 “Toplum Merkezi”nde de şiddete uğrayan kadınlara psikolojik, hukuksal danışmanlık ve ekonomik yardımlar yapılmakta, kadın konukevlerinde kalma talebi olan kadınlar değerlendirilerek ilgili birimlere yönlendirilmekte, ya da kadın konukevlerinde kalmakta iken ayrılarak ailesinin yanına dönmek isteyen kadınların aileleri ile yapılan danışmanlık ve rehberlik hizmetleri ile kadınların aile ilişkilerinin daha sağlıklı hale getirilmesine destek olunmaktadır.
- Kalkınma Bakanlığı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresine bağlı 40 adet Çok Amaçlı Toplum Merkezi (ÇATOM) ise bölgede eğitim, yönlendirme, meslek edindirme vb. konularda kadınlara hizmet sunmaktadır.

- 51 ilde hastanelerin acil servislerinde oluşturulan 103 adet “Psikososyal Destek ve Krize Müdahale Birimi”nde aile içi şiddet konusunda da psikososyal destek hizmetleri sağlanmaktadır.